

2014 • 5

LXVII. évfolyam • május

művelődés

közművelődési havilap

www.muvelodes.ro

TARTALOM

Ifjúsági főváros

Szebeni
magyarok

Irodalom,
jövendő

Bábszínház

Nyitott szemmel

Op-art

Rácz Gábor

Weress Margit

Bánsági
magyarok

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Benkő Judit
Egyed Ákos
Guttman Szabolcs
Kása Zoltán
Kötő József
Péter István
Pozsony Ferenc
Székely Sebestyén
Széman Péter
Szikszai Mária

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente
Murad Betty
Péter János

Postacím:

400015 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
Of. op. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.ro
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.ro
Bankszámlaszám: Redacția Művelődés
RO69TREZ2165010XXX022278.
Adószám: 9549909.

ISSN 1221 - 8693

Támogatók:

Kolozs Megyei Tanács
Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány

Médiapartnerek:

www.szabadsag.ro
Szabadság

Paprika Rádió
Fülön csíp.
95,1 fm

Ára 3 lej

9 1221 8693 1

Tartalom

Farkas András: Ifjúsági főváros. 3

közösség

Józsa Benjámín, Serfőző Levente: A HÍD – Szebeni Magyarok Egyesülete 4

Egyed Emese: Nyelv, irodalom, jövő 7

színpad

Palocsay Kisó Kata: Bábszínház az egész világ (2.) 9

kibeszélő

Laczkó Vass Róbert: Nyitott szemmel VI. Egy demokrata dikta-túrái – 3. rész . . 12

galéria

Orbán István: Op-art Fazakas Tibor módra 19

enciklopédia

Kovács J. Attila: Az erdélyi gyógynövényismeret kiemelkedő alakja.
Rácz Gábor (1928–2013) 21

Kolumbán Szende, Socaci Anita: Ki volt Weress Margit? 25

könyvesház

Sz. Kurkó Irén: A magyarság emlékjelei a Bánságban 29

hírek

Meghívó a XXV. Tordaszentlászlói kórustalálkozóra 31

Az EMKE és a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság díjazottai 31

Lapszámunk szerzői:

Egyed Emese – egyetemi tanár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
Kolumbán Szende – diák, Nagyenyed
Laczkó Vass Róbert – színművész, Kolozsvár
Orbán István – képzőművész, tanár, Kolozsvár
Palocsay Kisó Kata – egyetemi adjunktus, Kolozsvár
Socaci Anita – diák, Nagyenyed
Józsa Benjámín – művelődésszervező, Nagyszeben
Serfőző Levente – művelődésszervező, Nagyszeben
Kovács J. Attila – egyetemi tanár, Nyugat-magyarországi Egyetem, botanikus, Szombathely
Sz. Kurkó Irén – újságíró, Temesvár

A címlapon oltszakadáti pár

A hátsó borítón Fazakas Tibor *Katedrális* című munkája, tempera, 61 x 48 cm

Nyomdai előkészítés: IDEA PLUS – Kolozsvár

Lapterv: Könczey Elemér

Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok: IDEA és GLORIA nyomda – Kolozsvár

Igazgató: Nagy Péter

Ifjúsági főváros

Európa Ifjúsági Fővárosának lenni jó, de egyben óriási kihívás és felelősség is. Hiszen gondoljon bele az olvasó, jövőre Kolozsvár egyedüli településként viseli ezt a címet teljes Európában, az Ural-hegységtől egészen az Atlanti-óceánig. És gondoljunk bele, hogy az eddig bejárt huszonnyolc hónapos folyamat mennyi pozitív energiát gerjesztett. Egy fiatal, ma Kolozsváron élő csíkszeredai lány javasolta 2011-ben: Kolozsvár próbálja elnyerni ezt a címet. A PONT Csoport felvállalta az ötletet, megkereste, meggyőzte az önkormányzatot, külső forrást is szerzett a pályázat előkészítéséhez – éppen Brüsszelből, európai forrásokból. Majd egyre többen társultak, köztük a román és a magyar kormány, más köz- és magánintézmények, politikai határok váltak láthatatlanokká, mozgalmá vált az alapvető kezdeményezés. Élményt osztottunk meg (SHARE) már mikor pályáztunk a címre, így viszont most lehetőségünk adódik az álmod valóra váltani.

Van egy városunk, de sokszor nem tudjuk, hogyan határozzuk meg, mi a pontos helyünk Európa térképén. Vitathatatlan, hogy Kolozsvár Románia második legnagyobb városa, melynek lakossága növekvőben (ez ritka), több nemzetiséget foglal magába, rengeteg az egyetemista, ami jelentős mértékben meghatározza a város dinamikáját. A Kis-Szamos völgyében helyezkedik el, tengerpart nincs a közelben, az Erdélyi-szigethegység azonban nincs messze innen, vagyis adott egy közterünk, amelyen belül kisebb magánterületeinket szervezzük, alakítjuk (SHARE Space). Emellett viszont mindannyiunk számára ez a város személyes élményt is biztosít, eszmei értékkel és sajátos kultúrával bír. (SHARE Culture) Úgy gondoljuk, Európa Ifjúsági Fővárosának több lábbon kell állnia, akár több száz partnerségen is. Kolozsvár Európa Ifjúsági Fővárosa személyesen a senkié: sem az önkormányzaté, sem az ifjúsági szervezeteké, sem bármilyen más struktúráé. Természetesen van egy formális intézményrendszere, hivatalosan a helyi önkormányzat nyerte el a címet, a SHARE Kolozsvár Föderáció szerepe pedig az, hogy a civil társmenedzsmentet lássa el ebben a programban, a szellemisége azonban messze túlmutat ezen. Viszont mindeközben bárki úgy érezheti, az övé is lehet, ez pedig szellemi erőt képez, amely hosszútávon tartós változásokat eredményezhet. (SHARE Power)

Felmerülhet a kérdés, miért nem fordítjuk magyarra, románra ezt a kifejezést: SHARE. Ennek oka egészen egyszerű: valós értelmében nem igazán lehetséges. Az angol nyelvű szó az, ami ezt a szellemiséget a legjobban képviseli. Magyarul, románul, németül lehet negatív értelme is, angolul viszont nincs. Cselekedetet jelent, amely révén felvállalunk egy információt, és megosztjuk kapcsolati körünkben, ha tulajdönt jelent, azt osztjuk meg egymás között. Részt jelent egy nagyobb egészben, de azt is jelenti, hogy kivesszük a részünket valamiből. A szó maga játékoságra adhat lehetőséget, a lényeg azonban egy: ez az a szó, ez az a szellemiség, amely Európa Ifjúsági Fővárosát képviseli, és ez lehet közép-, illetve hosszútávon akár a városról alkotott kép alapeleme is. (SHARE Vision)

Ez a főváros úgy lehet magyar, ahogy román, ahogy nemzetközi: portugál, görög vagy éppen azeri (a főváros címet előttünk és utánunk viselő városokra gondoltam most). És ha ezt a szellemiséget mindannyian képviselni tudjuk, nemzetközibbé, európaiabbá tudunk válni, majd gondolatvilágunkat gyakorlatba ültethetjük, projektekké és rendezvényekké alakíthatjuk, élményt adhatunk magunknak, másoknak, fővárossá válhatunk. (SHARE Joy)

Az önkéntesség a Youth@Kolozsvár 2015 egyik alapkérdése, igazából nagyon fontos háttérmechanizmus, amely révén önkénteseket szeretnénk minden rendezvény számára biztosítani, miközben az önkéntesek maguk is tanulási folyamaton esnek keresztül (gyakorlatilag szakmai kompetenciákkal bővítjük önéletrajzukat). Célunk, hogy az ifjúsági főváros révén ötszázezer órányi önkéntes tevékenységet gerjesszünk, ez pedig értékben kifejezve jelentős humán hozzájárulás a főváros programjához is. (SHARE Work)

Hat SHARE fogalmat emeltem ki ebben a rövid felvezetőben. Nos, ezek a kolozsvári Európa Ifjúsági Fővárosa 2015 program alappillérei, prioritásai. Így gondolkodnak róla a kezdeményezők.

Farkas András

Józsa Benjámín
Serfőző Levente

A HÍD – Szebeni Magyarok Egyesülete

„A történelem többször
bebizonyította, hogy
mi, a szórványban élő
erdélyi magyarok, ha itt
akarunk maradni ebben az
országgrészben, akkor csak
magunkra számíthatunk
(...), az új helyzetben
jobban oda kell figyelniük
a közösségi életre és a
magyar kisebbségi lét
változásaira.”

A

z egyesület 2004-ben alakult Guttman Márta, Bándi István, Márton András, Fám Erika, Serfőző Tünde és Serfőző Levente kezdeményezésére. 2005-ben jegyezték be mint jogi személyt. Elnöke Serfőző Levente, tiszteletbeli elnöke Guttman Szabolcs, irodavezetője 2005 és 2013 között Takács Gyöngyi, jelenleg Márton Ildikó.

Az eredeti célkitűzések így hangzottak az alapítók megfogalmazásában: „A történelem többször bebizonyította, hogy mi, a szórványban élő erdélyi magyarok, ha itt akarunk maradni ebben az országgrészben, akkor csak magunkra számíthatunk(...), az új helyzetben jobban oda kell figyelniük a közösségi életre és a magyar kisebbségi lét változásaira. Különösen arra kell figyelni, hogyan alakul újra az évtizedeken át tudatosan szétrombolt társadalom, mi az egyén szerepe ebben az átalakulásban, s hogyan jelenik meg és fejlődik bennünk a polgári felelősségérzet. Legfontosabb tevékenységi területnek a kultúrát választjuk, mert erősíti a helytállás értelmét, a magyarságtudatot, a kisebbségi lét felvállalását, a megmaradást és az erdélyi magyar társadalom jövőjének alakítását.”

Az egyesület a HÍD nevet vette fel, utalva ezzel az összefogásra és átka-rolásra. A kezdeti célkitűzés gazdagodott a közben felhalmozott tapasztalatok eredményeképpen. A HÍD a 21. század követelményeinek megfelelően nem csak a helyi közművelődési élet fellendítésére törekszik, hanem valamennyi tevékenységét beépítette az országos és a Kárpát-medencei intézményrendszerbe is. Szívügyének tartja nem csupán a helyi magyar kultúra, hanem az egész magyar nyelvterület közművelődésének fejlesztését. Ehhez megfontolt stratégia szükséges, hogy tágabb körökben is lehessen kulturális műsorokat, fesztiválokat szervezni és bemutatni.

Oltszakadati pár

Az egyesület a politika egyetlen oldalán sem kíván állást foglalni, viszont a nagyszebeni, dél-erdélyi magyar közösségeket érintő döntésekben társszervezetként közreműködik. Támogatja mindazokat, akik az említett területeken a magyar kulturális örökség megőrzését és fejlesztését igyekeznek elősegíteni.

Az egyesület jellegzetes – a megnevezésükben is jól értelmezhető – programokkal és teendőkkel felruházott tagosztályokkal működik; mindeniket más-más személy irányítja. Tagosztályai:

Kultúra. A Magyar Kulturális Központ irányítása és tevékenységeinek szervezése. Az egyesület legfontosabb tagcsoportja/entitása, amely a térség legjelentősebb magyar kulturális eseményeit szervezi. Több közművelődési rendezvényt és csoportot foglal magába: filmklubot, irodalmi estét, amatőr

Egyik legfontosabb eredménye a tagosztálynak, hogy a nagyszebeni magyar óvodai csoportban tanuló gyermekek száma 2014-ben elérte a harmincat.

Kós Károly emlékkiállítás Nagyszebenben

színházi csoportot, kórust stb. Vezetője Serfőző Levente, az egyesület elnöke, de a tevékenységben szakterületenként elismert személyiségek is segítik, mint például Guttman Szabolcs (épített örökség), Orth István (képzőművészet), Orth Enikő (zene), Józsa Benjámín (irodalom), Varró Sándor (vallás) és mások. Saját ingatlan hiányában már több székhelyen működött 2009-ig Kulturális Iroda, majd Központ néven. A jelenlegi székházban könyvtár és kiállító tér is található, amelyeket órarend szerint bárki látogathat.

Turizmus. Nagyszeben fontos turisztikai célpont, ennek következményeként az utóbbi években szépen megnőtt azoknak a magyar turistáknak a száma, akik szállást, étkezési lehetőségeket, különféle szabadidő-programokkal kapcsolatosan információkat, nem utolsósorban pedig idegenvezetőket igényelnek. Vezetője Takács Gyöngyi okleveles idegenvezető.

Pályázatok. A szervezet működéséhez igen fontosak a fenntartáshoz szükséges támogatások. Az anyagi háttér jelentős részét pályázatokból tudja fedezni az egyesület. A munkát csapat végzi, irányítója Serfőző Levente, könyvelője Mioara Pușcaș.

Ifjúság. A gyermekek és az ifjúság célközönsége az egyesületnek. Az ifjúság soraiból verbuválódik minden fontosabb eseménykor az önkéntesek 90 százaléka. Ők szervezik meg a hagyományos farsangi, szüreti, illetve gólyabálokat, a június elsejei gyermeknapot, táborokat és kirándulásokat, a Mikulás ünnepet és havonta legalább egy eseményt. Ugyancsak az ifjúsághoz sorolható a táncoktatás, amely egyik fontos közművelődési tevékenysége a

HÍD-nak. A csapat állandóan változik, utóbbi években a koordinátorok Takács Gyöngyi és Páll Ákos, de nagyon fontos Fink Szilárd, Tódor Tímea, Bálint Erzsébet, Serfőző Betti, Bálint Dóra, Szemcsuk Béla, Küsmödi Csilla, Szántó Gabriella, valamint mindenki más segítségével és szervezőkészsége.

Sajtó. Ez a csoport foglalkozik azokkal a teendőkkkel, amelyek a www.szeben.ro térségi magyar honlappal, a sajtóközleményekkel, a hirdetésekkel, a cikkekkel, a plakátokkal stb. kapcsolatosak. 2005 és 2009 között *Szebeni Újság* néven nyomtatott havi lapot is megjelentetett az egyesület, viszont anyagiak

és szakértő munkatársak hiányában ennek szerkesztése és kiadása szünetel. A teendőket az egyesület elnöke irányítja, de a csapat tagjai Páll Ákos (design), Dézsi Ildikó (szövegek, a Kolozsváron megjelenő *Szabadság* c. napilap újságírója), Bálint Erzsébet, Márton Ildikó, Takács Gyöngyi, Józsa Benjámín, Varró Sándor és mások.

Oktatás. Nagyszebenben és környékén nagyon fontos a magyar nyelvű oktatás, ennek fennmaradása, fejlődése. Az egyesület kezdeményezésére több oktatással kapcsolatos program, iskolán kívüli diákműsorok, pályázatok stb. valósultak meg. Egyik legfontosabb ered-

Összefogni jó. Nagyszebeni leányok székelyruhában

ménye a tagosztálynak, hogy sikerült a nagyszebeni magyar óvodai stratégiát kialakítani, amelynek következményeként a magyar csoportban tanuló gyermekek száma 2014-ben elérte a harmincat (2005-ben mindössze kilenc gyermek járt magyar óvodába!). Ez a siker megmentette a felszámolástól a nagyszebeni magyar iskolai tagozatot is, hiszen majdnem évente érkezett az óvodából öt-hat gyermek az első osztályba. Az egyesület több éve tart fenn kapcsolatot a kecskeméti Európa Jövője Alapítvánnyal, amelynek köszönhetően a nagyszebeni gyermekek részt vehetnek a Csiperó nevű nemzetközi gyermekfesztiválon. A tagosztály vezetői: Balázs Enikő és Mitrica Sanja.

SZEMÜT, vagyis a Szébeni Magyar Üzletemberek Társasága. 2010-ben alakult, főképp magyar vállalkozók köréből, de jelen pillanatban más személyek, cégvezetők, fontos beosztásban vagy hivatalokban dolgozó emberek is bekapcsolódtak. Munkahely-közvetítéssel, üzleti és gazdasági előadások megszervezésével, üzleti- és szakmai kapcsolatokkal felruházott tagosztály. Jelenlegi vezetője Virlics Ágnes.

Amikor 2007-ben Nagyszeben Európa Kulturális Fővárosa volt, a HÍD nagyon sikeres, nyolcnapos rendezvénnyel mutatta be magyar értékeinket az Ars Hungarica magyar kulturális fesztiválon (Szent István, Borsos Miklós, Nyíró József, Barabás Miklós, Kós Károly, Petőfi Sándor, Bodor Mária napok). Nehéz lenne felsorolni a hét év alatt elért eredményeket, képzőművészeti kiállításokat, színházi és balett előadásokat, klasszikus és könnyűzenei koncerteket, könyv- és filmbemutatókat, szavalóesteket, író-olvasó találkozókat stb. Fontos, hogy az egyesület által szervezett rendezvényeken a magyarokon kívül rendszeresen más anyanyelvűek is részt vesznek, s ezzel is bizonyítható: a kultúra közelebb hozza egymáshoz a különböző nemzetiségűeket.

A HÍD – Szébeni Magyarok Egyesületének Központja szervezi a térség legjellegzetesebb magyar eseményeit, több hagyományörző rendezvényt és olyan programokat, amelyek keretében aktív időtöltést biztosít a magyar közösség számára. Ilyenek például a Magyar Filmnapok, a Hungarikum Napok, a Kós Károly, illetve Borsos Miklós konferenciák, vagy az Ars Hungarica Magyar Kulturális Fesztivál. Ilyen rendezvények keretében helyeztünk el emléktáblát Borsos Miklós emlékére, de Kós Károly Nagyszebenben eltöltött éveit is emléktábla őrzi. 2007-ben emlékművet avattunk a Petőfi Sándor parkban, ahol minden március 15-én a nagyszebeni magyar intézmények képviselői, valamint az iskolások megemlékezünk az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hőseiről.

A Magyar Kulturális Központ négy fontosabb eseménye, amelyeket minden évben megszervez:

Ez is hungarikum: legényes

Igazi hungarikum: körösárdás

Magyar Filmnapok. A rendezvény minden márciusban alkalmat ad a magyar rendezők kiemelkedő alkotásainak bemutatására, román és/vagy angol felirattal; társrendezvények (kiállításmegnyitók, könyvbemutatók, koncertek, gyermekműsorok stb.) szervezésével.

Hungarikum Napok. Évente június/július hónapban megszervezett, magyar identitást, hungarikumokat bemutató esemény, melynek során szokásainkból, zenénkből, táncunkból és gasztronómiai értékeinkből kaphatnak ízelítőt az érdeklődők. A rendezvény csúcspontja a világhírű nagyszebeni skanzenben szervezett gulyásfőző verseny, kirakodó kézműves vásár, jurtaállítás, gyermekműsorok, néptánc- és népdal-előadások stb.

Kós Károly és Borsos Miklós Napok. Kétévenként, váltakozva megszervezett szakmai konferenciák minden év augusztusában. A páros években Borsos Miklós szobrászművészeti tanácskozással, a páratlan években pedig Kós Károly építészeti konferenciára ad alkalmat. Borsos Miklós Nagyszebenben született, Kós Károly fiatal korában öt évig élt a városban. Mindkét esemény a Kárpát-medence fontos kulturális személyiségeit vonzza Nagyszebenbe.

Ars Hungarica – magyar kulturális fesztivál, minden novemberben. Ennek keretében a magyarság kulturális értékeit mutatjuk be művészi előadások, kiállítások, író-olvasó találkozók, gyermekműsorok, koncertek, színházi előadások révén. Az esemény nemzetközi fesztiválnak minősíthető.

Gazdag tevékenységének eredményeként az egyesület nem csak magára számíthat, hanem sok helyi, országos, magyarországi, kárpátaljai, felvidéki és vajdasági intézményre és partnerszervezetre is. Kiváló és gyümölcsöző kapcsolatokat tart fenn az egyházakkal (Református Templomgaléria), Kozma Imre atyával, a Máltai Szeretetszolgálat magyarországi elnökével, a helyi római katolikus egyházzal, Bőjte Csaba testvérrel és még sokan másokkal.

Anyagi kiadásait különböző pályázatokból fedezi. A Guttman család Lámpás utcai házának egy részét díjmentesen a HÍD rendelkezésére bocsátotta, ahol nagyon rövid időn belül az egyesület önkéntes munkatársai intézményt építettek ki Magyar Kulturális Központ néven. Itt a gyermekek különféle műsorait, az ifjúság szórakozó és táncesteteket, irodalmi műsorokat, kiállításokat, filmklubokat, turisztikai találkozókat szerveznek, és nem utolsósorban ugyanitt találkoznak a szebeni magyar üzletemberek is.

Az egyesület vezetői a vidéken élő magyarokra is gondolnak, így sok esemény a környékbeli településeken élő magyarokhoz is eljut, például Vízaknára, Oltszakadára, Mihályfalvára stb.

Egyed Emese

Nyelv, irodalom, jövő

...úgy kérdezni a tantárgynak a megyei versenyen kiválogatott legjobbait, hogy kitűnjék, ki érti is azt, amit olvasott, és kiben jelentkezik máris írói tehetség.

Szakmai felelősséggel, emberi, intézményi odaadással szervezték meg április 9–13-ig Temesváron a Mikes Kelemen magyar nyelv- és irodalom tantárgyverseny idei országos döntőjét V–XII. osztályosok számára. A színhely, akárcsak 1985-ben és 1997-ben, ezúttal is a Bartók Béla Elméleti Líceum volt. Ez az iskola szórványoktatási központ, tehetségpont, 2009-ben megkapta az Európai Iskola címet.

A verseny célja, minként első, 1971. évi megrendezése óta minden esztendőben: úgy kérdezni a tantárgynak a megyei versenyen kiválogatott legjobbait, hogy kitűnjék, ki érti is azt, amit olvasott, és kiben jelentkezik máris írói tehetség. A cél tehát a serkentés a még jobb eredményekre, módszeresebb tanulásra, tudatosabb nyelvhasználatra, ezen keresztül a tehetségek támogatása és a tanárok munkájának elismerése is. De fontos az is, hogy a nyelvileg-kulturálisan nehezebb helyzetben levő diákok és tanáraik biztatást kapjanak. Ezt szorgalmazták az iskolában, amikor a megyeiben továbbjutó diákok és felkészítő tanáraik nevét feltették az iskola hon-

lapjára (részletek itt: www.bartok.ro/bartok.php?page=174&language=1).

Itt jegyezzük meg, hogy a Román Oktatás- és Nevelésügyi Minisztérium azokat a versenyeket ismeri el országos jelentőségűeknek, ezáltal azoknak nyújt résztámogatást, amelyeken legalább 70 százaléka vesz részt azoknak a megyéknek, ahol a verseny tárgyait tanítják. „Magyartanítás már csak 17 megyében létezik, a legtöbb már csak szórvány. Az arányokat a résztvevők száma tükrözi...” – hívja fel a figyelmet a szórvány-lét következményeire Ferkó Emília, a magyar nyelv és irodalom oktatásáért felelős minisztériumi tanácsos kimutatása. A jelenséget elemzi *Szórványstratégia – nemzetstratégia. Tervezet a romániai szórványmagyarság közösségépítéséhez és kisközösségi rehabilitációjához* című munkájában Vetési László is, aki egyebek mellett megállapítja: „Románia területén ma a legnagyobb veszélynek kitéve, a legnehezebb szórványhelyzetben a Kárpátokon kívüli telepés és csángó magyarság él. Itt – Bukaresten kívül – gyakorlatilag már nincs második nemzedék. A következő veszélyeztetettségű fokozat a dél-erdélyi Hunyad, illetve Fehér és Szeben megye (déli részében élő) magyarsága. Ezt követik a Belső-Mezőség Kolozs, Maros és Beszterce megye kistelepülései. Majd a Szörényi és Temesi Bánság következik, a Körösök mentével és Arad megyével. Utána a máramarosi, szilágysági, tövisháti szórványok része és az Érmellék, és végül a Szilágyság, Partium kis népességű törpe- és szigetfalvai”. (részletek: www.szorvany.hu/_userfiles/olvasnivalok/vetesi_laszlo_szorvanystrategia_nemzetstrategia.pdf). Ezért is rendkívül fontos

...ezek a megmértetések jelentik a továbbtanuláshoz szükséges ösztönzést, a felhajtóerőt.

Ünnepi műsor keretében díjazták a legjobbakat

Dolgozatbontás

mind a tömbben, mind pedig kiemelten a szórványban élő diákok részvétele a jelentős fórumnak számító magyar nyelv és irodalom versenyeken. Hiszen a diákok és a tanárok számára egyaránt ezek a megmérettetések jelentik a továbbtanuláshoz szükséges ösztönzést, a felhajtóerőt. Maga a pusztai részvétel is szakmai színvonalat jelent, hiszen az országos döntőre eljutottak a megyei versenyeken bizonyították felkészültségüket. Ezen felül a XI–XII. osztályban első díjat kiérdemlő diáknak magyar nyelv- és irodalomból nem kell érettségire állnia, és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakára – ha oda pályázik – vizsga nélkül felvételt nyer.

A mostani, temesvári versenyen húsz kísérő tanár felügyeletével a következő megyék versenyzői vettek részt: Arad (7 résztvevő), Bákó (3), Beszterce-Naszód (6), Bihar (11), Brassó (8), Fehér (6), Hargita (22), Hunyad (2), Kolozs (10), Kovászna (14), Maros (15), Máromaros (5), Szatmár (11), Szeben (3), Szilágy (9), Temes (7), Bukarest municípium (3).

Mind a feladatok maguk (egységes jellegük által), mind pedig a kiegészítő programok alkalmasak voltak közös tudás- és élménykincs kialakítására. A versenyfeladatokra az egyes megyék magyar nyelv és irodalom szakos tanárai küldték be javaslataikat, ezeket véglegesítette és egységesítette az erre felkért bizottság. Maga a verseny írásbeli feladatokból állt, osztályonként értékelték a javító tanárok az eredményeket. Helyszűke miatt csak az első díjasok felsorolására szorítkozhatunk: Szabó Balázs (Csíkszereda, V. osztály, felkészítő tanára Bogács Nóra Ágnes); Damokos Beatrix (Sepsiszentgyörgy, VI. osztály, Kedves Laura Rita); Ercse Zsuzsanna (Kézdivásárhely, VII. osztály, Tamás Annamária); Fazakas Réka (Sepsiszentgyörgy, VIII. osztály, Nagy Enikő); Kovács Péter (Nagykároly, IX. osztály, Szabó Csilla); Walcz Beatrix (Sepsiszentgyörgy, X. osztály, Dobra Judit); Szekeres Ilma (Beszterce, XI. osztály, Sztankovszky Enikő Zsuzsanna); Tasnádi István (Kolozsvár, XII. osztály, Rác Melinda).

A székelyföldi tanulóktól és tanároktól elnézést kérve, az összesen negyven díjazott közül ki kell emelnünk azt a kilencet, akik nem tömb-magyar vidékekről érkeztek a versenyre, de akik figyelemre méltó eredményeket értek el: Müller Ágnes – dicséret (V. o., Beszterce, felkészítő tanára Sztankovszky Enikő Zsuzsanna); Csapó Krisztina – II. díj (VI. o., Zilah, Lakatos István); Burkhardt Zsófia – III. díj (VI. o., Kolozsvár, Rác Melinda); Ferencz-Nagy Zoltán – dicséret (VI. o., Brassó, Kovács Enikő); Garfield Andrienne – III. díj (VII. o., Kolozsvár, Dénes Éva); Szikszay Dalma – III. díj (VIII. o., Sarmaság, Veres Erzsébet); Boros Viktória – dicséret (VIII. o., Temesvár, Molnos Ildikó); Bogdán Eszter – II. díj (IX. o., Zilah, Lakatos István); Fazakas Dalma – III. díj (IX. o., Zilah, Szabó Katalin); Ilona

Judit – dicséret (IX. o., Arad, Nyáry Andrea); Gedő Zsolt – dicséret (X. o., Nagyenyed, Fodor Katalin); Farkas Henrietta Erzsébet – dicséret (X. o., Szatmárnémeti, Téglás József); Kovács Henrietta – III. díj (XI. o., Arad, Rudolf Ágnes).

A házigazda iskola igazgatója, dr. Erdei Ildikó sikeresen mozgósította a helyi erőket (a szervező iskola mintegy 60 önkéntesét: tanárokat, diákokat). Az oktatási tárca támogatása nem lett volna elegendő a tanárokkal együtt mintegy 200 résztvevő ellátására, ezért a szervezők kitartóan keresték az anyagi forrásokat, és a magyar, illetve román állami, valamint magánszektort is megszólítva sikerült a megfelelő körülményeket megteremteni. A vendéglátók ismerkedő vetélkedőket, táncszat, diák- és tudományos előadásokat kínáltak a verseny előtti és utáni szabadidő tartalmas eltöltésére a vendégeknek. A megyei tanfelügyelőségtől Kiss Ferenc tanfelügyelő kapcsolódott be a szervezőmunkába: a sikeres városnézések, kirándulások, színházlátogatások megszervezése rá hárult.

Külön köszönet a helyi diákszínjátszók *Csongor és Tünde* előadásáért (Molnos András Csaba színművész rendezése), a színházban előadott Lázár Ervin *Hétfejű tündér* c. bábelőadásáért (a kisebbeknek, Antal Attila rendezésében), Pintér Béla és Darvas Benedek *Parasztoperájáért* (a nagyobbaknak, Szikszai Rémusz rendezésében), valamint a buziási kirándulásáért. Felejtethetlen marad az a taps, amelyet a kostelki (Bákó megye) Iştoc Ana-Maria kapott különdíja átvételekor.

Jövőre Zilahon rendezik meg a döntőt. „Nagy-nagy összefogásra, egymás segítésére és tudatos, felelős hozzáállásra lenne szükség minden körülmények között.” – foglalta össze levelében Ferkő Emília minisztériumi tanácsos.

„Ha átfogóan szemléljük az út problematikáját, arra juthatunk, hogy minden utazásunk célja a lélek és a szellem gyarapítása. Utunk csak akkor lehet gyümölcsöző, ha a földi világ megismerése mellett egy magasabb belső célt is szemünk előtt tartunk” – írta dolgozatában az első díjas, IX. osztályos Kovács Péter Zoltán. Egyetértünk.

Jövőre Zilahon rendezik meg a döntőt. Nagy-nagy összefogásra, egymás segítésére és tudatos, felelős hozzáállásra lenne szükség minden körülmények között.

A költészet napja a versenyzőket a temesvári „táborban” érte. A díjkiosztásra elkészült diáklap, a *Mikes* versszerű összeállítást közölte, ezt teljes terjedelmében, mint kollektív és a rendezvény hangulatát jól kifejező írást idemácsoljuk (szerkesztője lakonikusan: „Zsófi, Temesvár”):

– Hova vezetnek a szavak?

F. N.: – Gondolatok, vagy ábrándozás, de mégis álom.

C. Cs.: – Tündérhonba.

Sz. A.: – Hozzá(d).

R. B.: – Arra az útra, amelyik a csendes bölcsességhez vezet.

D. A.: – Beszédhez!

I. C.: – A boldogság megtalálására vezetnek.

I. A.: – Az utolsó emeletre.

W. B.: – Félreértéshez.

M. B.: – Furcsa körkérdésekhez.

T. J.: – Kommunikációhoz.

V. R.: – Két különböző világba: az írás és a beszéd világába.

F. R. K.: – Egy ajtóhoz.

F. H.: – A képzelet legmélyebb zugaiba.

K. P. Z.: – Szerintem egymáshoz.

Palocsay Kisó Kata

Bábszínház az egész világ (2.)

A bábjáték elsősorban játék. Mi az oka, hogy Nyuszi soha semmit nem ért meg? A bábos keze kíváncsi.

A bábművészet művészet, a bábjáték játék. Legfontosabb hatása pedig, mint bármilyen játéknak, az öröm.

Szerencsés ember vagyok, időm nagy részét a játék tölti ki. Három gyermekem van, ezért közel tizennyolc éve mindig van játszótársam, s ha kifogynék a játékötletekből, van, aki segítsen. A munkám is kísérletezésről, alkotásról szól. Diákjaimmal együtt rácsodálkozni, felfedezni, kérdezni, gondolkodni, tapasztalni, érezni és játszani tulajdonképpen minden alkalommal ugyanazt jelenti: felfedezni önmagamat, a világot és ketőnk viszonyát. Amikor valaki bábozni kezd, szintén innen indul ki: közlendője van valamiről, ami róla és a világról szól. Elgondolkozott valamin, megérezte valamit, ezek újabb gondolatokat és érzéseket ébresztettek benne. Mindez egyre fontosabbá vált, beindította a fantáziáját, majd esetleg megszületett benne az igény, hogy gondolatai, érzései nyilvánossá váljanak.

Nem hiszem, hogy egy bábos élménynek, elsősorban nevelőnek, fejlesztő hatásúnak kell lennie. Márpedig manapság ekként gondolunk a bábszínházra, mivel azt elsősorban gyermekműfajként tartjuk számon. Ebből

a szempontból is legjobb esetben csak egy történetet akarunk átadni a szó legáltalánosabb és legsemlegesebb formájában. A bábjáték ugyan nevel és mesél is, de összességében ennél lényegesen több. Kár lenne lecsupasztított, didaktikus célokra használni. Kár lenne általánosságokat megfogalmazni, semlegesnek maradni egy történettel szemben. A bábművészet művészet, a bábjáték játék. Legfontosabb hatása pedig, mint bármilyen játéknak, az öröm. Ez mindkét oldalon érvényes: a játzó és néző szempontjából is. A bábos bármivel eljátszhat: helyzetekkel, gondolatokkal, érzésekkel, hangokkal és szavakkal, színekkel és formákkal, tárgyakkal és nyersanyagokkal, idővel és térrel, ritmussal és energiával. Nem magyaráz, nem fogalmaz túl, elemeli a nézőt a reális világtól. Az animáció nem kizárólag az értelmet célozza meg, a mondanivalója észrevétlenül, tömörített, stilizált, metaforikus, allegorikus formában kerül át a nézőhöz. A bábos nyelv szókincse tartalmazza a zene és a képzőművészet sajátos nyelvét is, sok

Madarak

szempontból emlékeztet a költészetre, ha a kifejezés formájára, eszközeire gondolunk.

A bábjáték lételeme a játék, a bábosé a bizalom és a hit. A bábos feltétlenül bízik és hisz abban, amit éppen életrekelt, addig játszik vele, ameddig az megelevenedik, életre kel.

Lássak a kezemmel!

A három-négyhónapos kisgyermek már szabályosan mozgatja ujjait és a kezét. A féléves már hangokat ad hozzá, nézi, figyeli, játszik. A nagyobb gyermek mindennel játszik, a bonyolult játékszerektől a földön talált fadarabig (Kínában, a bábozás egyik őshazájában a bábost úgy nevezik: az ember, aki megeleveníti a fát). A játszó gyermek világot teremt, amelyben idővel, térrel, a játék szabadságával és komolyságával bánik. Kis Ottó írja a játékról:

*„A játékban az az igazságos,
hogy bármi lehetek.*

*Ha akarom orvos,
ha akarom, beteg,
ha akarom kalauz.*

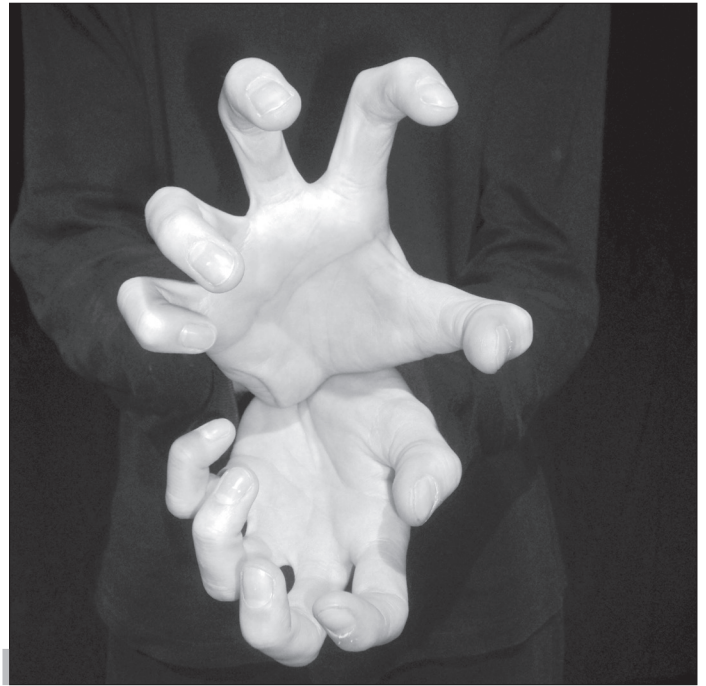
*A játékban csak az
nem igazságos, ha
Márió is éppen az akar lenni,
ami én. Olyankor
mindig folyó leszek,
kilépek a medremből,
és mindenkit előntök:
az orvost, a beteget
és még a kalauzt is.
Csak pont Máriót
nem tudom előnteni,
mert ő akkor mindig hajó lesz.*

*És ez az, ami a játékban,
nagyon nem igazságos.”*

*(Kiss Ottó: A játékban az az igazságos,
Friss tinta!, Pagony, Bp. 2008)*

Lányom első mondatai között szerepelt: *Lássak a kezemmel!* Izgatott kérdés volt, amelyet mindig ugyanazzal a türelmetlen kérő gesztussal erősített meg: jobb karját az őt érdeklő tárgy, élőlény felé nyújtotta, és többször is a felfelé irányított tenyerébe zárta ujjait. Ez akkor történt, amikor valamit meglátott, ami felkeltette az érdeklődését, és jobban meg akarta ismerni. Nem elégedett meg azzal, amit a szemével látott, ő mindenével, teljes egészében „látni”, azaz érinteni, tapintani, érezni is akarta.

**A bábos bármivel
eljátszhat: helyzetekkel,
gondolatokkal,
érzésekkel, hangokkal,
szavakkal, színekkel,
formákkal, tárgyakkal,
nyersanyagokkal, idővel,
térrel, ritmussal és
energiával.**

Háború

A kisgyermek tanulási, tapasztalási élményeinek lényeges része a tapintás. A csecsemők minden újdonságot, amelyet megfognak, előbb megnézik, megtapogatják, majd „megkóstolják”, hogy minél több információt szerezzenek róla. Idősebb korunkban aztán főleg a szemünkre alapozzuk a világ megismerését, egyre kevésbé fontos a többi érzékszerv által megszerezhető információ. Már csak praktikus okokból ízlelünk, fogunk, tapintunk meg bármit. Kevesebb hely és idő jut a rácsodálkozásokra, a finom részletek felfedezésére, de az igényünk is alábbhagy. Egyre többet tudunk, emiatt egyre felületesebbé válik az érzékelés.

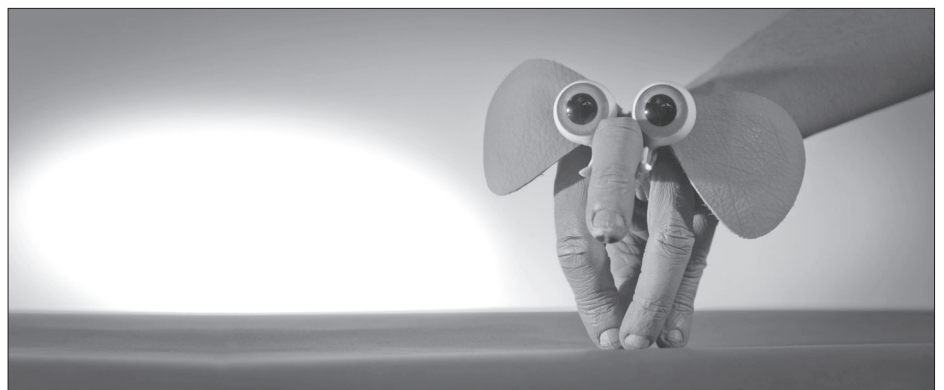
A Százholdas Pagonyban Nyusziról beszélget Malacka és Micimackó:

*„– Nyuszi csöppet sem buta – mondta Micimackó elmélyedve.
Úgy van. Okos – vélte Malacka. – Esze az van neki.*

Mire hosszú hallgatás következett.

Úgy vélem – mondta Micimackó –, ez az oka annak, hogy soha semmit meg nem ért.”

Ahhoz, hogy megértsük a tárgyat, amelyet életre szeretnénk kelteni, legegyszerűbb, ha előbb elfelejtjük azt, amit már tudunk róla. Kezdjük az ismerkedést a nulláról: érintsük meg, mozdítsuk meg, és hagyjuk, hogy a bennünk keltett érzés vezessen: hogy szabad képzettársítások induljanak el, és így elevenedjen meg kezeink között az anyag. A hőmér-

Kézelefánt (<http://puppetvisionmovie.com/wp/wp-content/uploads/2014/04/hand-elephant.jpg>)

séklete, felületének milyensége: puhasága, rugalmassága vagy rugalmatlansága, a tárgy fizikai tulajdonságai mind emberi tulajdonságokat idézhetnek bennünk, melyek a tárgy személyiségjegyeivé válhatnak. Ha már megismerkedtünk a tárggyal, kezdjük el lélegeztetni, majd mozgatni. Ha már lélegzik és változik, akkor tulajdonképpen már él. A mozgást ismételjük addig, amíg a tárgy kifárad, megváltozik a légzése, zilál, liheg, aztán csendesedjen el, pihenjen, és a légzése nyugodjon meg. Sóhajtson, köhögjön, tüsszentsen, ásítson, tartsa vissza a levegőt, majd eressze ki hirtelen. Ha már eléggé ismerjük a tárgyunkat, ismertessük meg a környezetével. A tárgyunkon nyissunk kapukat, amelyen keresztül felveszi a kapcsolatot a világgal: lásson, halljon, tapintson, szagoljon. Gondolkodjon ő a saját logikája szerint, és érezzen szíve szerint.

Bábosként uraljuk a bábunkat és figyeljük folyamatosan, de ne uralkodjunk felette, hanem hagyjuk, hogy ötleteket adjon, vezessen. Ha egy habverő a bábunk, ne tudjuk, hogy rugózik, hanem mozdítsuk meg, és próbáljuk ki, mi történik. Miközben szökött egyet, ezzel meg tudott lepni, sőt sugallta a következő mozdulatot, érzést, már meg is született a bábu és a bábos.

A kíváncsi kéz

A megszerzett tudás automatikus használata, az előítéletek, az információözönlés, az időhiány és a megszokások mind-mind sablonosabbá, jelentéktelenebbé, hétköznapiabbá teszik a tapintás szerepét. Pedig, személyes kapcsolataink is lényegesebben gazdagodnak, ha jobban figyelünk a tapintásunk által szerzett információkra. Lehet az egy tökéletesen simára lecsiszolt felület, amely meglep kidolgozottságával, hűvös, szigorú simaságával, vagy egy futóakác magjait rejtő hüvely

Fény

meleg, barátságos bársonyossága. De nem csak kellemes reakciókat keltő tudatos tapintásélményekre gondolok. Lehetnek véletlenek vagy kellemetlenek is. Tudjuk, hogy a jég hideg és kemény, mégis páréves szünet után, amikor elhatalunk korcsolyázás közben, meglepődünk, és újrafogalmazódik számunkra a kemény és a hideg fogalma. Vagy húzzuk végig a kezünket a reszelő felületén. Tudtuk, hogy kellemetlen és érdes, mégis meglep, ha érezzük is.

A tapintás az egyik útja a helyzetek mélyebb, igazabb megélésének, az egymásra való intenzívebb figyelésnek. Ha időt szánunk rá meglepődni, megélni a keltett érzést, és hagyni, hogy élménnyé, tudássá, érzelmi gazdagsággá alakuljon, rengeteget nyerünk. Az *Amélie csodálatos élete* című filmben a címszereplő kedvenc játékaik közé tartozott, hogy besüllyesztette kezeit a magokkal és szárazpaszullyal teli zsákokba. Első reakciónk a derű, de pár másodperc múlva mindannyian magunkra ismerünk, majd megszületik bennünk a vágy, hogy mi is megtegyük, és a tapintáson keresztül szabadítsuk fel gyermeki énlünket.

... a felnőtt is, ha mélyebb kapcsolatra vágyik, ha feltöltődni kíván, akkor ösztönösen hívja segítségül a gesztusnyelvet és a tapintást.

Hányszor figyelmezteti a felnőttvilág a gyermekeket: ne matasd, ne piszkáld, ne lapogasd, ne gyúrd. Pedig milyen sokat jelent valamit addig matatni, amíg az adott anyagnak minden üzenetét megértjük! Addig piszkálni, ameddig a kellő változás bekövetkezik, addig lapogatni, amíg teljes megelégedést kelt, s gyúrni nem csak addig, amíg feltétlenül szükséges, hanem annál tovább is, amikor már nem valamilyen jól meghatározható célt szolgál ez a folyamat, hanem kizárólag a tapintás aktusán, vagy a változáson van a hangsúly. Mert a felnőtt is, ha mélyebb kapcsolatra vágyik, ha feltöltődni kíván, akkor ösztönösen hívja segítségül a gesztusnyelvet és a tapintást. Teste és ösztönei sokszor üzenik, hogy „lásson a kezével” is. A kérdés az, hogy meg is hallja-e ezt a belső sugallatot, vagy ha igen: komolyan veszi-e? Ha igen, akkor tulajdonképpen önmagát veszi komolyan és a világot, amelyben létezik. A legkomolyabban és legtisztább formában. Úgy, mint egy gyermek.

Kék

Rácz Endre felvételei, színészek: Udvari-Kardos Tímea és Ferencz Nándor

Laczkó Vass Róbert

Nyitott szemmel VI. Egy demokrata dikta-túrái 3. rész

Észak-Korea tanulságos ország: nagyon helyretesz fejben. Hátborzongató látni, milyen rendszertől szabadultunk meg. Az ország tele van olyan épületekkel, (...) amelyeket úgy építettek meg, hogy télen hidegebb tud lenni odabent, mint az utcán.

Hogyan lett Nagy Feróból börtönláger Bolíviában? Miért tiltják Burmában a levél, a szabadság és a demokrácia szavakat? Mit kezd a szabadidejével egy külföldi Észak-Koreában? De legfőképpen: milyen dilemmák gyötörnek egy száguldó riportert, amikor úgy kell tudósítania hátborzongató bűnesetek szemtanúiról, tekintélyuralmi rendszerek áldozatairól, természeti csapások elszenvedőiről, hogy a történetek szereplőinek emberi méltóságán és személyi biztonságán emiatt csorba ne essék? Ilyen és hasonló fogas kérdésekre kerestük a választ a jelenkori magyar nyelvű újságírás egyik legizgalmasabb egyéniségével, a parajdi születésű Lukács Csaba publicistával, a Magyar Nemzet főszerkesztőjével az EMKE Györkös Mátyás Emlékházában folytatott beszélgetésünk során.

(Folytatás előző lapszámunkból.)

Laczkó Vass Róbert: Bizonyára nem tévedek nagyot, ha azt mondom: te a világ végére jutottál el, amikor meg-

fordultál Észak-Koreában. Sokan álmodni sem mernek arról, hogy valaha betehetik oda a lábukat, neked azonban ez kétszer is megadatott.

Lukács Csaba: Volt a Magyar Baptista Szeretetszolgálatnál olyan kollégám, akinek huszonötösztör sikerült beutaznia. Hozzá képest egyszerű halandó vagyok.

LVR: Milyen érzés egy kommunista diktatúrát a maga életszerűtlenségével már megtapasztalt újságírónak a világ legelszigeteltebb országába belépni? Nem rándult össze a gyomrod? Vagy egyszerűen csak utazásnak tetszik az időben visszafele?

LCs: Észak-Korea tanulságos ország: nagyon helyretesz fejben. Hátborzongató látni, milyen rendszertől szabadultunk meg. Az ország tele van olyan épületekkel, amelyeket a kommunizmus idejéből mi is nagyon jól ismerünk, és amelyeket úgy építettek meg, hogy télen hidegebb tud lenni odabent, mint az utcán. Ma sem tudom a fizikai magyarázatát, de például az itthonról származó kóla-maradékomból egyszerűen megfagyott a szállodai szobában. Az igazi élmény persze mindig az, amikor eljöhetsz onnan.

LVR: Ilyenkor hozol valamit magaddal emlékébe?

LCs: Van egy kis gyűjteményem, ahová minden országból, ahol megfordulok, beszerezem a legkisebb címletű bankjegyeket. Észak-Koreában vért izadva sem sikerült szerezni, ugyanis egyszerűen nem adnak. Háromféle pénz forog az országban: a pártelit az ún. piros wont használja, a nép egyszerű fiai, amíg föl nem ajánlották fizetésüket a pártnak, a zöld wont, a többiek pedig kék wont kaptak. Nekem azonban nem sikerült pénzt váltanom. Egyszer volt rá lehetőségem egy háromszintes turista-áruházban, próbálkoztam is a váltónál, de szóltak, hogy előbb válasszam ki, mit akarok venni, majd a szükséges összeget beváltják. A felsőbb szinteken hazafias cédéket és evőpálcikákat árultak. Kértem két evőpálcikát és három hazafias cédét, írtak egy

Lukács Csaba árvaházi látogatáson

cetlit, mehettem le, hogy dollárt váltsak. A személyes kísérőm persze mindenütt a nyomomban volt. Visszaúton már dolgozott bennem a székely fufang, csak egy evőpálcikát és két hazafias cédét szerettem volna, hogy a maradék wonokat zsebre vágjam. Szóltak, hogy ez nem úgy megy, váltsam vissza szépen a fölösleget dollárra, majd azután kiszolgálják. Később megtudtam, azért védik ennyire a pénzüket, mert félnek, hogy a gaz imperialisták lemásolják, és a sok hamis wonnal tönkreteszik a mintagazdaságot.

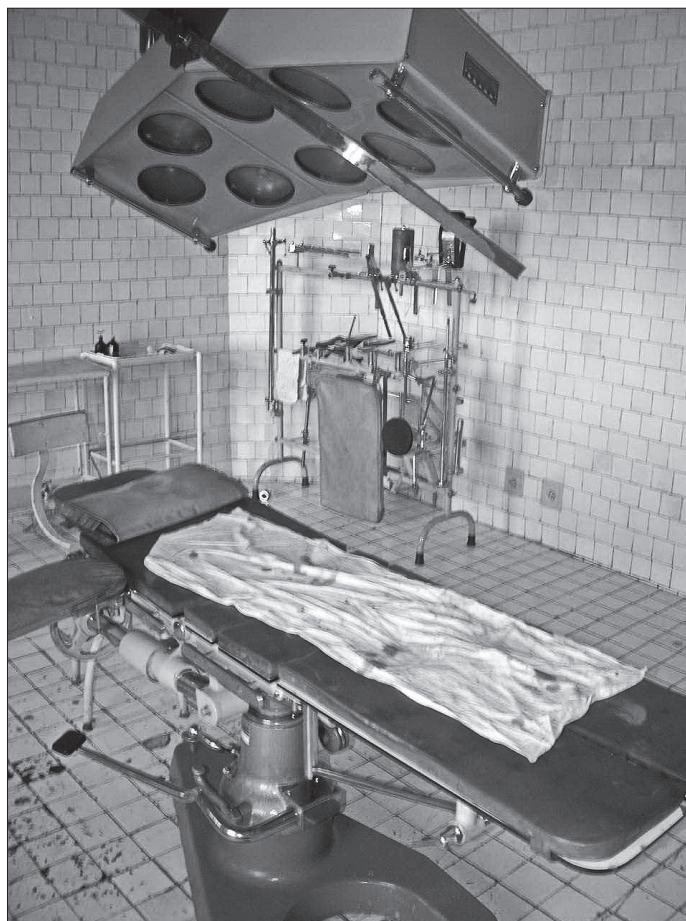
LVR: Mutattál egy videót és különféle fényképeket, amelyeket magad készítettél egy ottani árvaházban. Ha szabad ilyet mondani: nem is annyira szörnyűséges, rosszabbat is láttunk idehaza, Romániában...

Ültek fegyelmезetten a két-három éves gyermekek, majd amikor a nevelő intett nekik, felálltak, felajánlották a kecszet a falon függő Kim Ir Szen elvtárs képének...

LCs: Pedig elképesztő viszonyok uralkodnak abban az árvaházban, akárcsak az egész országban. Óriási kegynek számít, hogy egyáltalán megsimogathattuk a gyermekeket, ott ugyanis egy külföldi nem kerülhet kapcsolatba helybéliekkel. Velünk is csak azért kivételeztek, mert a kórházat és a mellette működő árvaházat a népek közötti örök és megbontathatatlan szocialista barátság jegyében magyarok építették valamikor az 1950–60-as években. Rólunk úgy tartják, hogy letértünk a helyes útról, de ha belátjuk a tévedésünket, bizonyára visszatérünk, és közösen emeljük majd magasra a szocializmus zászlaját. Ezért meglátogathattuk az árvaházat, ahová kilenc évvel azelőtt gyermekruhákat vittünk. Különböző segélyszervezetek munkatársai évente megfordulnak ott, és a gyermekek érdekes módon mindig ugyanazokban a ruhákban vannak. Fizikai csoda, hogy mégsem kopnak el. Az ott készült képeken viszont látni lehet, hogy bútorzatra nem sokat költenek, a földre terített pokrócokat pedig rendkívül kreatív módon használják föl.

LVR: Edzett lelkű, sokat látott és tapasztalt embernek ismerlek, aki nem futamodik meg a szörnyűségek láttán. Amikor azonban gyermekekről esik szó, a magam részéről nem igazán értem, hogyan lehet rezzentelen arccal viselni a látottakat...

LCs: Elképesztő dolgoknak voltunk tanúi, hatalmas rajtunk a pszichológiai nyomás, amit sok időbe telik utólag feldolgozni. Az észak-koreaiak például mindig azt mondják, hogy náluk egyetlen HIV-pozitív intézeti gyermek sincsen, mindenki makkegészséges, a párt ugyanis gondjukat viseli, az állapotok azonban árulkodóak. Nem vagyok orvos, nem tudok megállapításokat tenni, de az elég nyilvánvaló, ha tele van a gyermekek feje sebekkel vagy más furcsa elváltozásokkal. Az is egyértelművé vált az évek során, hogy soha nem látjuk viszont ugyanazokat a gyermekeket: egyszerűen lecserélik őket. Gyanítjuk, a látogatások idejére valahonnan összeszedik a jobban táplált gyermekeket, hogy mutatni tudják a külföldieknek. Engem igazán szíven ütött, hogy ennek ellenére meglátszik rajtuk a folyamatos éhezés. Első alkalommal kecszet osztogattunk, de nem az történt, amit normális körülmények között várni lehet, hogy azonnal majszolni kezdik. Ültek fegyelmезetten a két-három éves gyermekek, majd amikor a nevelő intett nekik, felálltak és felajánlották a kecszet a falon függő Kim Ir Szen elvtárs képének, mivel az éppen nem kért belőle, meghajoltak, aztán vezényszóra enni kezdtek. Nem nekünk köszönték meg – ezt

Operációs blokk egy észak-koreai kórházban

amúgy nem is várná az ember ilyen körülmények között –, de megadatott nekünk az a kegy, hogy láthattuk: ők eszik meg a kecszet. Amit csak úgy ott hagyunk, az nagy valószínűséggel a katonaságnál köt ki.

LVR: Kórházban is megfordultál Észak-Koreában, kérdezni sem merem, hogy milyen állapotok uralkodnak az egészségügyben...

Nem mindennapi látvány az sem, amikor sörös üvegből folyik az infúzió a betegbe.

LCs: Az egyik fényképen, amit egészségügyi intézményben készítettem, a sariwon-i kórház műtője látszik. Hosszú hónapok története van elmesélve a lepedőkön különféle testnedvek formájában. Amikor ott jártunk, én magam is részt vettem egy műtéten egészen addig a pillanatig, míg a roszszullét ki nem tántorgatott onnan. Perforált vakbélű hölgynek magyarázták éppen, hogy érzéstelenítő nincs, de ha nem operálják meg, belehal. Három eset lehetséges: a) – nem operálják és meghal, b) – megoperálják, de belehal, mert nincs érzéstelenítő, és c) – megoperálják, és kibírja. Nyilván az utóbbi két verzió között vacillálhatott a hölgy, mert nekifogtak a műtétnek, ahová minket utcai cipővel engedtek be. Van az embernek egy jó tulajdonsága: ha túl nagy fájdalom éri, az agya kikapcsol. A hölgy is beleájult a történetbe, amikor egy kőkorszaki szikével megvágták. Steril körülményekről szó sem lehetett, hiszen sem víz, sem villanyvilágítás nem volt abban az órában: egy elemlámpával világították meg a műtői területet. Az évekkel korábban általunk vitt egyszer használatos injekciós tűket annyira elkoptatták, hogy kö-

Kirakat-szalón a fekvőbetegeknél

szőrűvel kellett őket újraélezni. Nem mindennapi látvány az sem, amikor sörös üvegből folyik az infúzió a betegebe. Nem sokáig bírtam, ki kellett jönnöm. Másnap megkérdeztük, hogy túlélte-e a hölgy a beavatkozást. Természetesen azt felelték, hogy igen, pompás egészségnek örvendő, ám vissza nem mehettünk meggyőződni ennek a valóságtartalmáról. Ekkor döntöttem el, hogy bármilyen bajom is legyen, ott senki hozzám nem érhet. Megjegyzem, hogy bravúros orvosai lehetnek, ha ilyen körülmények között dolgozni tudnak.

LVR: Köztudomású, hogy a szigorú felügyelet miatt Észak-Koreában nem igazán lehet szenzációt jelentő sajtófotókat készíteni. Neked azonban mégis sikerült beszédes képekkel hazatérned. Látszólag ártatlan élethelyzeteket örökítenek meg, a képek mögött azonban komoly tartalmak halmozódnak...

LCs: Az egyik ilyen képen Made in USA feliratú rizses zsákokat pakolunk ki. Érdekes története van, vicces is, bár ott ritkaság az ilyesmi. Tudni kell, Észak-Koreában három feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy egy segítségnyújtó ott dolgozhasson: nem lehet benne japán, amerikai vagy dél-koreai munkatárs, vállálnia kell, hogy évente legalább öt millió dollár értékben visz segílyt, és nem szól bele, ki kapja. Megalázó feltételek, nagyon kevés szervezet vállal ilyesmit. Nem titok: a Magyar Baptista Szeretetszolgálatnak nincs annyi pénze, hogy a keretet „kimerítse”, ezért jellemzően olyan amerikai adományokat juttatunk be az országba, amelyeket amúgy az Egyesült Államoktól nem fogadnának el. Több hónapos előkészítő procedúrának köszönhetően percre pontos forgatókönyvünk van, ettől eltérni jótányt sem lehet, nem sétálghatunk összevissza, nem találkozhatunk helyi emberekkel, nagyon sok a szabály. Ahányan vagyunk, annyi kíséző van velünk, elméletileg a mi biztonságunk érdekében, gyakorlatilag minket figyelnek. Beszélnek magyarul is, valamikor Budapesten tanultak vagy az észak-koreai nagykövetségen dolgoztak. Az én személyes kísézőm neve Tscholl volt. Ő mesélte, hogy a zsákokban magyar rizs van, mert Magyarország ősi rizstermelő ország, a gaz imperialisták pedig a magyaroktól rendelik a rizset, és hogy kiszúrjanak a saját embereikkel, arra kérik a magyar testvéreket: Made in USA-feliratú zsákokba pakolják. De lám: a rendelést nem fizették ki, a magyar testvérek pedig voltak olyan nagylelkűek, hogy elküldték zsákostól Észak-Koreának, azt pedig nem lehet elvárni tőlük, hogy a nagylelkűség mellett a segílyt át is csomagolják! Magam sem tudtam volna bravúrosabban fogalmazni.

LVR: Miről mesél az a zsáner, amelyen rengeteg embert láttunk a főváros utcáin, de meglepő módon mindenki gyalog

A nép egyszerű fiai megértették, hogy bajban van az ország, ezért évekkel ezelőtt a pártnak ajánlották a fizetésüket, az pedig nagy tisztelettel elfogadta. Nem kell tehát bajlódni a készpénzzel...

jár? Phenjan lenne a világ „legzöldebb” fővárosa, ahol öntudatos polgárok óvják fanatikus módon a környezetüket?

LCs: Az utca képe nagyon sematikus, mindenki ugyanúgy néz ki. A nép egyszerű fiai megértették, hogy bajban van az ország, ezért évekkel ezelőtt a pártnak ajánlották a fizetésüket, az pedig nagy tisztelettel elfogadta. Nem kell tehát bajlódni a készpénzzel, cserébe mindenféle kuponokat adnak: gumicsizma-kupont, salopéta-kupont, ehhez hasonlókat, és gyakorlatilag mindenki ugyanúgy öltözik, mert ugyanazt kapja. Ha borongós reggelen kimentünk az utcára, mindenki gumicsizmában jött velünk szembe, még hivatalnokok is gumicsizmában caplattak, mert a párt figyelmeztette őket a reggeli rádiós műsorban, hogy eső lesz. Forradalmi cselekedet lett volna félcipőben menni. Eső végül nem lett, ám az fel sem merült, hogy ennek ellenére a pártnak ne lett volna igaza. A gumicsizma mindig jól jön, különösen akkor, ha terepmunkára vezénylik az embereket. Például tollászni mennek. A párt kínosan ügyel arra, hogy ne unatkozzanak otthon az emberek. Szombaton is munkanap van, sőt: vasárnap is kivevénylik őket a mezőre, hogy a fagyos földről mindent összeszedjenek, ami betakarítás után esetleg ott maradt. A tollászott krumplit aztán mindenki hazaviheti. Pénteken vagy szombaton az irodistáknak is mezei munkát kell végezniük, nyilván azért, mert érezniük kell a törődést, ha már annyira nincs, amit csinálniuk. Külön zászlócskákkel jelzik, hogy melyik minisztérium melyik szakosztályának a brigádja tépkedi a vasúti sínek mellől a gyomokat. Ez a legabszurdabb, amit láttam.

LVR: Papíron Észak-Koreában is van turizmus. Találkoztál ott hús-vér turistákkal?

LCs: Igen, vannak a világon hozzám hasonlóan zakkant emberek, akik „vonzódnak” a diktatúrákhoz. Ilyen ember Fábry Sándor humorista is, aki folyton azzal hívatott, hogy kiutazna velünk, mert látni szeretné a rendszert a maga pompájában. Ez veszélyes mulatság, ugyanis volt olyan amerikai segítségnyújtó, akiről utólag derült ki, honnan is érkezett valójában, és egyszerűen eltűnt az országban. Autóbalesetben halt meg, közölték az amerikai hatóságokkal, a testét pedig nem adhatják ki, mert elégett. Ilyen körülmények között szó-

Gyalogos forgalom Phenjanban

ba sem jöhetett, hogy Fábryt magunkkal vigyük, tartottunk attól, olyasmit mond, amivel minket is lebuktat. Több éven keresztül kérlelt bennünket, míg kötélnek álltunk, de előtte hosszan elbeszélgettünk arról, hogy ott mennyire nem lehet beszólni, a mi életünk is kockán forog, és nekünk oda később is vissza kell még mennünk. Amikor megérkeztünk a phenjani reptérre, mindannyian megkaptuk a saját kísérőnket, és Fábryban menthetetlenül bekattant valami a kommunista közhelyek hallatán. Tscholl, a kísérőm valami olyasmit mondott, a nemzetközi helyzet fokozódik, mire rákontrázott Fábry, hogy igaz, de nem szabad hagyni, hogy az imperializmus láncos kutyái a csahos lábukat az országba betegyék. Aztán csak úgy dőltek belőle a fapofájú hülyeségek, mi pedig véresre haraptuk a szánkat, és állandóan a cipőfűzőinket kötöttük, hogy ne röhögjünk rajta. Megfordultunk a két Korea közti demilitarizált övezet környékén is, ahol mutogatták: a déli mezők alatt bunkerek és fegyverek vannak, de lám, északon békés parasztok szántogatnak a földjeiken, mire Fábry fél szájjal elejtette, hogy bizonyára minden parasztnak ezredesi rangja van. Meglepett a váratlan válasz: természetesen. Madárnyelven könyörögtünk neki esténként a szállodában, hogy kezeljük valahogy a dolgot, de kimondani semmit nem mertünk, mert nyilván odabent lehallgattak minket. Ő láthatóan élvezte a helyzetet, és azt mondta: végre itthon van, és az igazságról tudunk beszélgetni. Folyamatos pánikhangulat uralkodott bennünk négy napig, ameddig ott tartózkodtunk. Személyes kísérőink a szomszéd szobákban aludtak, hallottam az írógépek hangját, amint egy-egy jelentésben mindent legépelnek, ami történt aznap. Egy külügyminisztériumi államtitkár búcsúztatott az utazás végén. Nyilván mindenről tudtak, mert úgy köszönt el a delegációnk vezetőjétől, hogy lám, nincs veszve minden Magyarországon, hiszen olyan elvtársat hoztunk magunkkal, aki tisztában van a dolgok igazi állásával. Ekkorra már humorérzékünk sem maradt, örültünk a szerencsénknek, hogy nem egy eldugott észak-koreai szakadékban végeztük.

LVR: Ennyire szigorú felügyelet mellett mégis mit kezd egy európai látogató a szabadidejével Észak-Koreában?

LCs: Jóformán semmit. Gyakorlatilag fogoly vagy, azt teszel, ami elő van írva, oda méész, ahová visznek. A phenjani metrólátogatás például három napi engedélyeztetésbe került, már fogadásokat is kötöttünk, hogy egyáltalán létezik-e metró Phenjanban. Létezik, atombiztos, és nyilván ennyi időbe került megszervezni, hogy két állomás közti szakaszon rajtunk kívül csak ügynökök legyenek a szerelvényen. Mindenki ugyanúgy nézett ki és ugyanúgy viselkedett odalent, egyszerűen lehetőségünk sem volt kapcsolatba kerülni a helyi emberekkel. Ha viszont kiesett valami a programunkból, nem hagyhattuk el a szállodánkat. Próbálkoztunk, de fegyveres őrök utasítottak vissza. Kínában vásároltunk egy rakás hamis dvd-t azzal a gondolattal, hogy útban a reptérre majd veszünk egy olcsó lejátszót is, így lesz, mivel elütni az időt Észak-Koreában. Reggelre azonban eldőzerolták az útból a piacot – a nagyléptékű építkezések miatt egyik napról a másikra komplett negyedek tűnnek el Pekingből –, mi pedig megérkeztünk Phenjanba egy

...nincs internet, a rádiót is úgy vásárolják meg – akik egyáltalán megvásárolhatják –, hogy három gomb van rajta: Phenjan egy, kettő, három. Ha megbuherálsz, az legalább öt éves kényszermunkát jelent.

Mezei munkára igyekvő elvtársak

hátizsáknyi dvd-vel, amit nem tudtunk megnézni. Utazásunk idején még nem volt az országban mobilhálózat, a telefonjainkat ennek ellenére elvették tőlünk. Egyetlen laptopra és egy fényképezőgépre volt engedélyünk, amit egyszerűen letakartak, ha olyan helyen voltunk, ahol tilos volt fényképezni. Sajnos, elkövettem azt a hibát, hogy ott hagytam egy alkalommal a laptopot a szállodában, este pedig, mikor hazaértem, még meleg volt. Egész nap gyakorlatoztam rajta. Utánuk mi következünk: szó szerint vére menő küzdelem zajlott a laptop fölött, hogy éppen ki pasziánszozzon. Nézhettük viszont a helyi tévécsatornát, ami nagyon szórakoztató. A kétórányi műsor arról szólt, hogy aznap mi történt a párt és a vezetők háza táján, aztán jól megénekelték Észak-Koreát.

LVR: És miről szólnak a kötelező programok?

LCs: Például arról, hogy érkezéskor megkoszorúzzhatjuk a Nagy Vezér szobrát. Előre figyelmeztettek, hogy nagy megtiszteltetés ér majd bennünket, öltözzünk fel rendesen és szerezzünk be virágot. Velünk az a tragédia történt, hogy elfelejtettünk virágot venni Kínában, és laza öltözékben szálltunk le a repülőgépről. Annyi baj legyen, a csomagtartóból mindjárt elősuhant egy „Éljen az örök és megbonthatatlan észak-koreai-magyar barátság!” feliratú koszorú, sőt: zakót is ajánlottak nekünk. Mi pedig szépen kivettük a bőröndökből a sajátjainkat, hogy ne kelljen különböző delegációk által már bejárattott, szolgálatos zakókat viselni. Kisebb kizárás döntötte el, hogy ki legyen a mi delegációnk vezetője, aki a koszorút viszi, majd fapofával odakuncogtunk az emlékműhöz, és elhelyeztük a megemlékezés virágait. Ugyanilyen megtiszteltetésnek számított az is, amikor megmutatták nekünk az

Menetelés a Nagy Vezérhez. (Balra: Lukács Csaba és Fábry Sándor)

Ajándékok Házát. Kim Ir Szen elvtárs, a Nagy Vezér tevékenységét az egész világ nagyra értékelte, mindenhol kapott ajándékokat, ezeket állították ki egy 3000 szobás épületben, amelynek nincsenek ablakai. Azt mondják, azért, hogy a páratartalom biztosítva legyen, ám ez gyakorlatilag egy bunker az Illatos-hegyen, ahol atomtámadás esetén a teljes vezetőség meghúzhatja magát. És persze kötelező program volt az is, amikor elvittek a Nagy Vezér bebalzsamozott holttestéhez.

LVR: Nyilván a Nagy Vezér mauzóleumában – ahol azóta már a Szeretett Vezér, Kim Dzsongil bebalzsamozott holtteste is nyugszik –, sterilebbek a körülmények, mint a Sariwon-i kórház műtőjében...

LCs: Ott bizony semmi sem lehet nálad, egy kesztyű vagy sapka sem. Gyakorlatilag mindenkit megmotoznak, aki oda belép, és mérik, hány másodpercig hajolsz meg. Legalább 20 másodperc az illendő, különben durva retorzióra lehet számítani. Szerre a világon döbbenet figyelték, micsoda síróversenyeket rendeztek Észak-Koreában, amikor Kim Dzsongil meghalt. Ebben nyilván teatralitás is van, de Kim Ir Szen mauzóleumában végre megértettem, hogy a dolgok nem úgy működnek, ahogy azt mi Nyugaton gondoljuk: ez ott valójában a kultúra része. Egy vidéki észak-koreainak egyszer adatik meg az életében, hogy a bebalzsamozott holttestet megnézze. Olyan mértékű hisztéria zajlik a mauzóleumban, hogy ahhoz képest a siratóasszonyok óbégatása laza polgári értekezlet. Valószínűleg figyelik a háttérből, hogy ki mennyire jajgat, a visszafogottságért pedig büntetőtábor is járhat. Én mégis azt hiszem, hogy szívből sírnak ezek az emberek, és ennek egyszerű a magyarázata: soha senki nem beszélt nekik arról, hogy a Nagy Vezér bármikor is beteg lett volna. Kim Ir Szen, az übermensch mindig jól volt, mindig tökéletes volt, nem is képzelték róla, hogy ő is meghalhat. Huszonhárom millió észak-koreai élete volt arra hangolva, hogy jöjnek a gaz imperialisták, a Nagy Vezér pedig megvédi őket. Amikor meghalt, nyilván kiborultak. Azóta sírnak.

LVR: Hermetikusan elzárt országról beszélünk, ahol nemzedékek születtek és nevelkedtek fel úgy, hogy semmilyen valós ismeretük nincs a külvilágról. Beleszülettek egy mítoszba, és ez lett számukra az egyetlen élhető valóság?

LCs: Nem is lehet más, hisz nincs internet, a rádiót is úgy vásárolják meg – akik egyáltalán megvásárolhatják –, hogy három gomb van rajta: Phenjan egy, kettő, három. Ha megbuherálsz, az legalább ötéves kényszermunkát jelent. Marad a propaganda, amelynek azért vannak látványos manőverei. Sokak számára ismerősek a Ceaușescu-féle tömegrendezvények, ezeket gyakorlatilag Észak-Koreában fejlesztették tökélyre, mi is onnan importáltuk. Persze van különbség,

Hazaifias gyakorlatok

Phenjani zsáner katonai járművel

Észak-Korea sokkal tovább jutott a szocializmus útján, hiszen a kommunizmus hülyeségeit ázsiai fanatizmussal ötvözte, és bármit meg tud csinálni, amit nálunk már nem lehetett. Folyamatosan edzenek a nagyobb tereken, és gyakorlatilag bármilyen élőképet ki tudnak alakítani: például jön a rakéta, becsapódik, aztán a romokon egy szép fejőnő találkozik az izmos traktoristával. Háború és béke. Ha esik, ha fagy, tízezreket vezényelnek ki, gyakorolnak és csápolnak a színes kellekkel. Fényképezni persze nem hagytak, mert féltek, hogy a Nagy Tavasz Esemény előtt lelövöm valahogy a poént.

*Annyira szigorú a fegyelem,
hogy kilencféle engedély is kell ahhoz,
ha valaki az egyik városból a másikba
szeretne menni, hogy meglátogassa,
mondjuk a nagymamáját.*

LVR: Van köze az általad említett ázsiai fanatizmusnak ahhoz, hogy még mindig működik a rendszer Észak-Koreában?

LCs: Van, és nem is kevés. Ott nem úgy gondolkodnak, mint nálunk tették, hogy összekacsintunk, és mindenki lopja azt, amihez hozzáfér. Annyira szigorú a fegyelem, hogy kilencféle engedély is kell ahhoz, ha valaki az egyik városból a másikba szeretne menni, hogy meglátogassa, mondjuk a nagymamáját. A vezetőség, a közvetlen főnök, a munkahelyi párttitkár, a lakóbizottsági, a rendőrség, bárki megvétőzhatja, mondhatja, hogy ez az ember este nem alszik el időben, mindenféle gyanús dolgokat művel. Aki nyugdíjas korba ér, az kiesik a termelői rétegből, tehát nem érdemli meg, hogy a drága városi infrastruktúrát rá is pazarolják: azonnal ki-passzolják vidékre. A saját gyermekeitől küldik el a szülőt, vidéken pedig villany sincs. A fővárosba csak az mehet, aki hozzájárul a szocializmus építéséhez. Észak-Korea bécsi nagykövete gyakorlatilag könyörgött nekünk, hogy vigyünk valamiféle drága gyógyszereket, hiszen az ő apját, aki elmúlt 60 éves, már nem operálják meg. Az idősekre egyszerűen ott nincs szükség. Emlékszem, Romániában is kísérleteztek ezzel a módszerrel az 1980-as évek végén.

LVR: Észak-Korea nem az egyetlen „túlélő” kommunista diktatúra. A világ másik fertályán ott van például Kuba, ahová szintén sikerült beutaznod.

LCs: Régi vágyam volt eljutni Kubába, nagyon hiányzott a diktatúra-táramból. Bizonyos alapítvány küld oda kelet-eu-

Szigorú szabályok szerint kellett találkoznom velük, ottani ellenzékiekkel, fényképezőgépeket, kamerákat, kis vetítőgépeket, pendrive-okat, laptopot, ellenzéki irodalmat, például Orwellt és nagyon sok pénzt kellett náluk felejteni.

rópai embereket azzal a céllal, hogy békés módszerekkel bomlasszák a rendszert, én is ezt a lehetőséget ragadtam meg. Gyakorlatilag ugyanazt kellett csinálnom, mint annak idején a kommunista Romániába látogatók, akik mindenféle sokszorosító gépeket, műszaki eszközöket, bibliákat és tiltott irodalmat csempészték az országba. Logikus, hogy a kelet-európai emberek hitelesebbek a kubaiak szemében, mint mások, hiszen mi is hasonló rendszerekben éltünk, és ha mi mondjuk, elhiszik nekünk: a rendszert előbb-utóbb meg lehet dönteni. Kelet-európai turista voltam tehát, aki kapott egy előzetes kiképzést: meg kellett tanulnom 20 nevet és elérhetőségeiket kívülről. Bonyolult dolog, hiszen Kubában nagyon hosszú nevek vannak, viszont nem írhattam le őket. Szigorú szabályok szerint kellett találkoznom velük, ottani ellenzékiekkel, fényképezőgépeket, kamerákat, kis vetítőgépeket, pendrive-okat, laptopot, ellenzéki irodalmat, például Orwellt és nagyon sok pénzt kellett náluk felejteni. Van egy érdekes hálózat Kubában, úgynevezett házi könyvtárak hálózata, ahol az emberek összegyűlnek, és filmeket vetítenek, tiltott irodalmat olvasnak föl, ezeket támogattuk. Pénzt leginkább olyan emberek családjainak kellett vinnem, akiket politikai okokból bebörtönöztek. Meglehetősen durva utazás volt, 3000 kilométert vezettem három nap alatt, ha valahol találkoztam valakivel, onnan azonnal el is kellett mennem. Senkinek nem mondhattam el, hová tartok, véletlenszerűen kiválasztott magánházaknál szállhattam meg csupán, és csak egy éjszakát tölthettem ott el, hiszen így a szerveknek nem volt lehetőségük előre bekamerázni, bepoloskázni a szobát. Megrázó élmény ilyen körülmények között látogatni végig az embereket. Ahová pénzt vittem, oda jutott a jól bevált Boci csokiból is, a 100 eurós bankókat pedig szépen a celofán és a külső csomagolás közé lapítottam be. Az volt a jelszó, hogy spanyol barátaink üdvözlétüket küldik, a csokit pedig úgy adtam át, hogy a pénzt is lássák, ne forduljon elő, mint anno Romániában, amikor a karton Kent, amit senki nem bontott ki, de mindenki azzal fizetett a másíknak, a benne elrejtett pénzzel együtt szépen visszavándorolt a feladójához. Kubai tartózkodásom idején 100 euró egy kubai tanár tíz havi fizetése volt, a pénz tehát a túlélést jelentette az embereknek.

LVR: Kubában komoly luxusturizmus folyik Che Guevara-s romantikával, havannával és régi autókkal, neked azonban sikerült Kuba igazi arcával szembesülnöd.

LCs: Volt egy magyar politikus, aki egyszer úgy fogalmazott, hogy Kubába azért érdemes menni, mert jók a koktélok és finom a szivar. Én is úgy képzeltem, hogy tele van az ország nagymellű nőekkel, pálmafákkal és koktélokkal, ezekből azonban gyakorlatilag semmit sem láttam. Kuba szomorú, reményvesztett, szürke ország. Vannak elit gettók is, ahol turisták furikáznak légkondicionált buszokban, de nekem nem ez jutott. Mégis azt mondom, Kuba sokkal élhetőbb ország, mint más diktatúrák, itt ugyanis nincs hideg, és olcsón adják a rumot, abba pedig mindenki bele tud temetkezni, aki akar.

LVR: Diktatúrákat lajstromozó könyved végén egy dokumentumfilmet említesz, amelyet magyar sajtósok forgat-

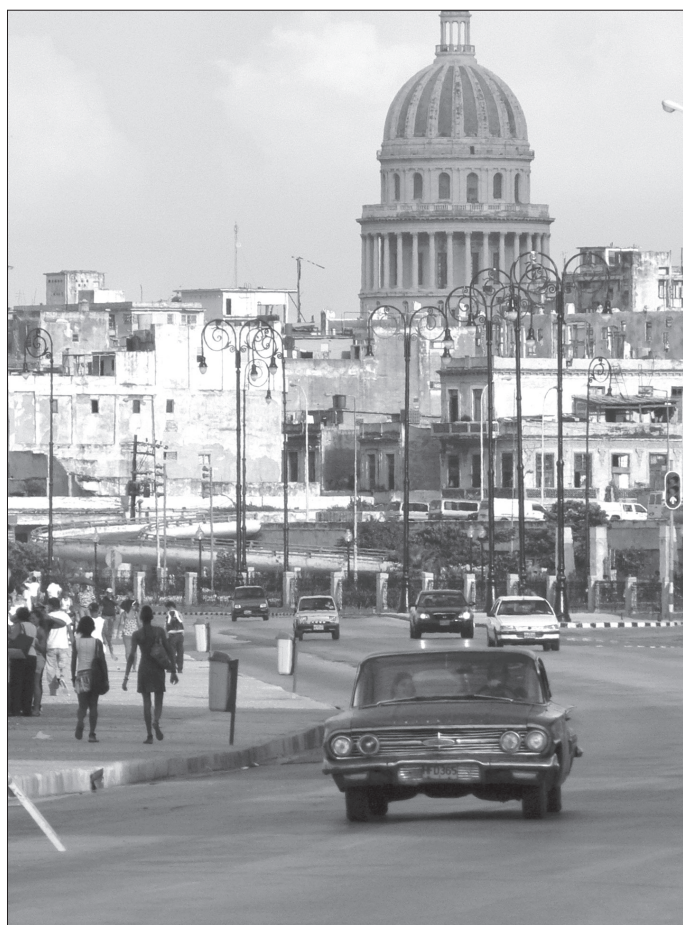

¡Hasta la Victoria Siempre!

tak egy ellenzéki bloggerről Kubában. Hogyan lehet ilyesmit kivitelezni? Nem túl veszélyes egy effajta vállalkozás?

LCs: Yoani Sánchez, akiről ez a dokumentumfilm szól, egy nagyon bátor nő, a leghíresebb kubai ellenzékiek egyike, akit

Én is úgy képzeltem, hogy tele van az ország nagymellű nőekkel, pálmafákkal és koktélokkal, ezekből azonban gyakorlatilag semmit sem láttam. Kuba szomorú, reményvesztett, szürke ország.

Havannai látkép

Hétköznapi kubai látványosság: az autó-matuzsálem

Obama elnök is említett egy beszédében, és akit nagyon sokszor megverték, hogy megalázzák. A *Time* magazin a világ száz legbefolyásosabb embere között tartotta számon 2008-ban. Független értelmiségi, egy blogot működtet, amelyben nem politizál, a kubai kommunizmusról, annak vezetőiről egyetlen sort sem ír, a kubai hétköznapokról viszont annál inkább, ezért minden eszközzel megpróbálják ellehetetleníteni.

... egyikőjük le akart puffantani, a másik nem. Pénzt készületek földobni, hogy melyiknek legyen igaza. Nem láttam, hogyan zajlott a jelenet, mert tarkóra tett kézzel hason feküdtem a hóban.

Ő a világ legfurább bloggere: úgy blogol, hogy nincs internet-kapcsolata. Otthon írja meg a bejegyzéseit, majd valahogy belóg a méregdrága luxus szállodákba, sokszor éppen magyar turistának adva ki magát, és egy pendrive-ról mindent sikerül feltöltenie az internetre. Jegyzeteit önkéntesen fordítják le több nyelvre, így ma már magyarul is olvasható. Nagyon döbbenetes dolgokat ír a kubai hétköznapok tragédiájáról. Marossy Gézáék készítették a róla szóló dokumentumfilmet, miközben részeges, nőző turistának adták ki magukat. Gyakorlatilag csak beltérben forgattak, az utcakép rejtett kamerával, egy autóból látszik. Ezzel ők is úgy jártak, mint én: még egyszer be nem tehetik a lábukat Kubába, míg ez a rendszer meg nem bukik. Mivel én is kiveséztem a kubai élményeim egy riportban és az említett kötetben, gyakorlatilag beismerő vallomást tettem. Utólag derült ki számomra is, mennyire veszélyes vállalkozások ezek: aki előttem végezte Kubában ugyanazt, amit én, azóta börtönben ül. Új-Mexikó kormányzója ötmillió dolláros segítyt ígért Kubának, ha kiengedik, de a fennálló államrend elleni izgatás vétsége semmilyen körülmények között nem lehet alku tárgya.

LVR: Melyik abszurdabb ország: Észak-Korea vagy Kuba?

LCs: Azt gondolom, hogy Észak-Korea a létező országok legrosszabbika. Kamasz koromban, amikor ráeszméltem a világra, azt hittem, a Ceausescu-diktatúránál alig lehet sötétebb. Tévedtem: egy vidám barakk voltunk ahhoz képest, hogy más országokban miket tudnak a különböző rendszerek produkálni.

LVR: Amit pedig ennek kapcsán művelsz, több mint száguldó riporteri munka: többnyire küldetés. Ennek az életmódnak bizony komoly kockázatai vannak. Meddig

szertnéd folytatni, és miért fontos számodra, hogy ilyen körülmények közt végezd a munkádat?

LCs: Lehet, meglepően hangzik, de nem gondolom, hogy túlságosan veszélyes dolgokat művelek. Nyilván kockázatosabb, mint esztergályosnak lenni. De vannak szabályok, amelyeket ha betartunk, akkor minimalizálhatóak a kockázatok. Igyekszünk úgy elmenni a falig, hogy három centivel előtte megálljunk. Sokszor a józan paraszti eszünkön múlik, hogy hová gondoljuk a falat. Rázós helyzetek is vannak, de pofonokat nem kérünk, ha nem muszáj. A legrosszabb helyzetbe Sarajevóban kerültem, a boszniai válság idején. Nem jellemző, hogy társasággal utazom, de akkor éppen hárman voltunk. Olyan helyen kaptak el részeg szerb katonák, ahol előtte többször is megfordultunk, és semmi bajunk nem esett. Egyikőjük le akart puffantani, a másik nem. Ezen összeveszték. Tanultam oroszul, nagyjából értettem, mit beszélnek: pénzt készületek földobni, hogy melyiknek legyen igaza. Ilyen helyzetben értelemszerűen az emberek rettentően félnek. Nem láttam, hogyan zajlott a jelenet, mert tarkóra tett kézzel hason feküdtem a hóban, de mivel még élek, a pénz bizonyára a jó felére esett. Voltam letartóztatva Pakisztánban és Afganisztánban is, kitiltottak Szíriából, Kubából, bizonyára Iránból, és ki tudja, még hány országból. Nem fogom kipróbálni, hogy állják-e a szavukat.

LVR: Marad a kérdés: miért?

LCs: Alapvetően az adrenalinért. Azt gondolom, hogy ez egy igazán férfias kaland, amelyből manapság kevés akad. Lehetnék, mondjuk CFR-drukker és verekedhetnék az U-s szurkolókkal, ez is férfias dolognak látszik, én azonban nem ezt választottam. Nekem az a kihívás, ha megérkezek egy teljesen idegen, gyakran ellenséges környezetbe, és azt kell túlélni. Nem tudom, hogyan állok le, mert egyszerűen idegesít, és a világ legszerencsétlenebb lúzerének érzem magam, ha egy hétig nem történik semmi, én pedig otthon csücsülök. Valószínűleg elfáradok majd, hiszen egyre többször teszem fel magamnak a kérdést, hogy mi a francért vagyok éppen ott, ahol vagyok. Talán, mert nagyon jó hazajönni onnan. Sokszor elmondom sok helyen, a kollegáim lassan már gyűlölnék is emiatt, hogy a világ nyolcvan százalékában irigyelnék a mi problémáinkat. Annyira lényegtelen kérdés, hogy ki a miniszterelnök, meny-

Elmegy az ember egy nyomorult országba, és azt mondja, de jó, hogy visszajöhet a békés világba, pedig csak egy panaszkodó, nyavalygó, széthúzó társadalomba pottyán vissza. Nagyon kell, hogy az embert valami visszarángassa a földre, és megtanulja értékelni, amit elért.

nyire hülye a főnököm, vagy tudtam-e venni karácsonyra plazmatévét. Az embert fejben visszarántják egy-egy utazás élményei arra a józan szintre, amit már elfelejtettünk. Olyan dolgokat tudok újra értékelni, hogy van meleg víz, tudok zuhanyozni, egészséges vagyok, egészségesek a hozzátartozóim és van, amit megenni. Elmegy az ember egy nyomorult országba, és azt mondja, de jó, hogy visszajöhet a békés világba, pedig csak egy panaszkodó, nyavalygó, széthúzó társadalomba pottyán vissza. Nagyon kell, hogy az embert valami visszarángassa a földre, és megtanulja értékelni, amit elért.

Orbán István

Op-art Fazakas Tibor módra

A skálázás nagymestere,
a fokozatok,
árnyalatok egyenletes
egymásutánjának precíz
építésze, mérnöke
Fazakas Tibor.

A kolozsvári Báthory Gimnázium rajzsztartárában hetekig őriztem felbontatlanul két precízen csomagolt dobozt, bennük tíz-tíz op-art képpel. Fazakas Tibor vajdahunyadi művész kollégám küldte jó előre készülő kiállítására. A Victor Vasarely, azaz Vásárhelyi Győző nevével fémjelzett op-art irányzatnak hazai berkekben ő az egyetlen következetes művelője s legkiemelkedőbb képviselője. Mint képzőművészek évek óta szerepelünk grafikáinkkal közösen is különböző csoportos kiállításokon (utoljára például Kovásznán, a *Nyomok* címmel megrendezett Csoma tárlaton). A sors úgy hozta, hogy 2013 nyarán szobatársak voltunk a zsoboki alkotótáborban. A szomszédos gyalui várról akkor készített kis pasztellképét ma már Párizsban őrzi az örökös rokonsága. Már a táborban is feltűnt nekem igényessége és pontossága a mindennapi élet apró mozzanataiban bőrdöngje bepakolásától környezetének racionális elrendezéséig. A dolgok összefüggnek, hisz op-artot művelni nehéz lenne rend, fegyelem, tisztaság, logika és pontosság nélkül. Még ott az alkotótáborban megegyeztünk, hogy a következő nyárelőn mun-

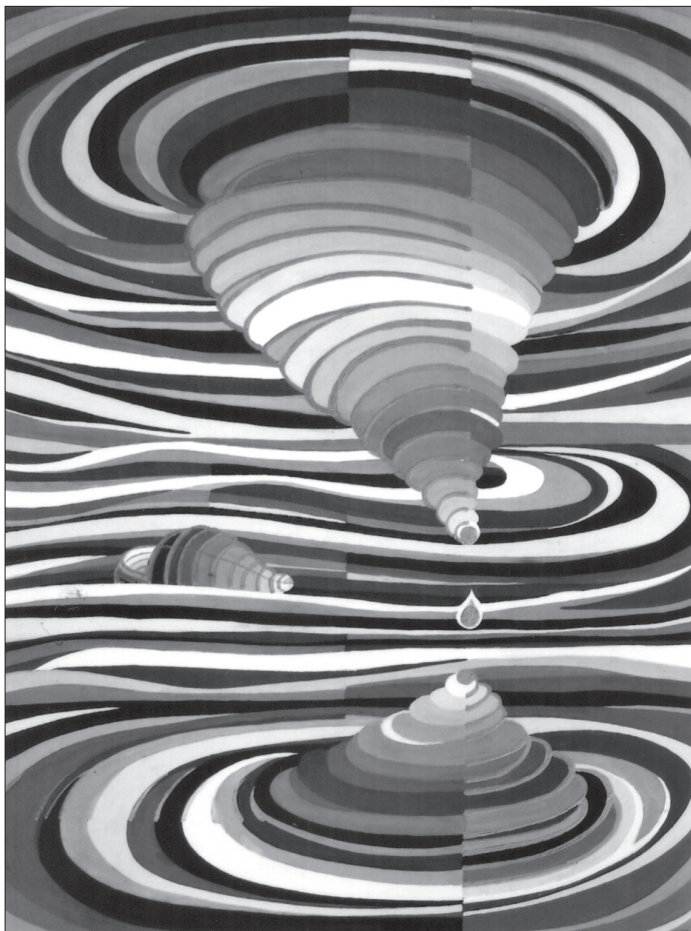
káiból szervezünk egy egyéni kiállítást a Báthory Klubgalériájában.

Így küldte el képeit két dobozban. Közel másfél hónapig néztem őket, s valószínűleg nehezemre esett felválni a két egyforma, tökéletes téglatestet. Persze, eközben kíváncsiságom is egyre növekedett. Aztán közeledvén a májusi megnyitó ideje, kénytelen voltam a kiállítás-rendezés logikáját átgondolni, ezért aztán felbontottam és kitergettem a húsz igen egységes op-art művet. Néhány fekvő mellett többségük állókép, mind 39x29 cm-es tempera munka, fehér passzpartúval, vékony, elegáns ezüst ráámában. Beszédeselek a címek is: *Kibontakozás, Hullámok, Örvény, Tornádó, Kapcsolatok, Fenyők*; vagy a biblikus témák: *Keresztek, Alfa és ómega, Anyaság, Mária és Jézus, Az idő ablaka* stb. Legtöbbjükben a semleges színek kavalkádja, fehérje, feketéje és ezek keverékének végtelen sok szürkéje dominál. A skálázás nagymestere, a fokozatok, árnyalatok egyenletes egymásutánjának precíz építésze, mérnöke Fazakas Tibor. Mindezek a sakktábla síkjától az orgonasípok, zongorahúrok, billentyűk térszerkezetéig, térrácsokig végtelen változatokban jelennek meg nála.

De szóljunk néhány szót Fazakas Tibor élet- és alkotópályájáról is, lássuk hogyan jutott el konok kitartással mostani sikereihez. 1946. április 17-én született Barcaújfaluban (Brassó megye), ahol elemi osztályait végezte. Majd a brassói magyar gimnáziumba került, ahonnan egy tehetségkutatás során a marosvásárhelyi Művészeti Líceumba irányították. Többek között Nagy Pál és Bordi Géza egyengették grafikus pályáját. 1968-ban diplomázott a Kolozsvári Tanárképző Főiskolán. Kihelyezésekor a vajdahunyadi 6. számú általános iskola rajzkatedráját választotta, ez volt a város magyar tannyelvű osztályokkal is működő egyetlen tanintézete. Itt mindvégig megállta a helyét, az erdélyi vaskohászat akkori fellegvárában művészi, pedagógiai csodákat művelt. Négyyszer nyerte el a tanügyi minisztérium érdemfokozatát. Közben második oklevelet szerzett a bukaresti Nicolae Grigorescu Képzőművészeti Egyetem

Mária és Jézus, tempera, 39 x 29 cm

Op-art I., tempera, 29 x 39 cm

muzeológus szakán. Diákjait számos hazai és nemzetközi rajzpályázaton díjazták. Nyári vakációkon olyan helységek alkotótáborában dolgozott, mint Déva, Sarmizegetusa, Hejce, Gyergyószárhegy, Hortobágy, Tokaj, Tállya, Encs, Zsobok. Hosszú lenne felsorolni azokat az országokat, ahol alkotásait köz- és magányűjteményekben őrzik. Rendszeresen jelennek meg munkáinak reprodukciói különböző kiadványokon, például naptárakon, albumokban, mappákban. Ezekben egyebek mellett a Hunyadi vár és a dél-erdélyi várak krónikása szerepét is vállalja. Nagyon sok egyéni, valamint csoportos kiállítása volt itthon és külföldön. Évente gyakran három-négy kiállítással is szerepel. Igen fegyelmezett, munkabíró, termékeny művész. Telefonbeszélgetéseink során mindig beszámol, hogy éppen milyen munkán dolgozik, például legutóbb közölte, hogy „most fejeztem be 60 gyűrött-papír munkát”. Ugyanakkor sok alkotását szitanyomtatba is átülteti. Legutóbb a zsoboki alkotótábor záró kiállítását nagyrészt ő készítette elő, passzpartúk vágását, rámozást, drótozást, felfüggesztést, megannyi ferasztó, idegölő részletét vállalva a legmegfelelőbb tálalásnak. Tele van energiával, konok kitartással, alkotókedvvel, segítőkészséggel.

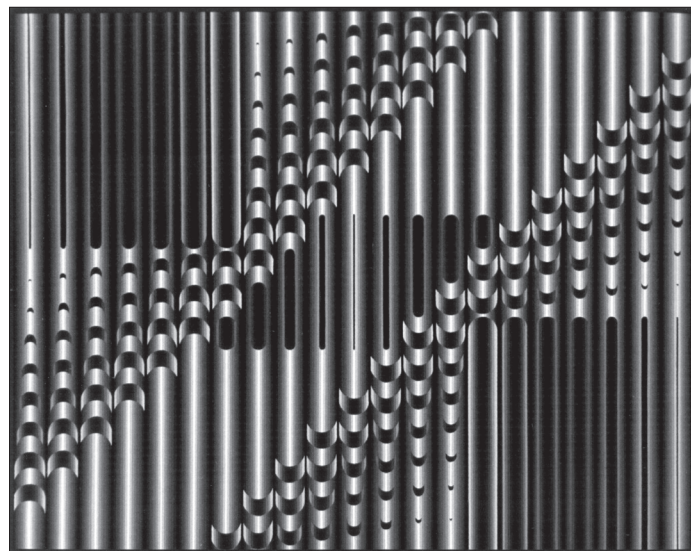
Régről tagja a Romániai Képzőművészek Országos Szövetségének, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának, valamint a Barabás Miklós Céhnek. Szűkebb hazájában, a számunkra szörványvidéken található Vajdahunyadon 60. születésnapja alkalmából díszpolgári oklevelet és a Város kulcsát vehette át az ottani polgármestertől.

Sokan és sokat írtak már munkásságáról. 2010-ben a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó Múterem sorozatában

Banner Zoltán szerkesztésében jelent meg a Fazakas Tibor album. Szerényen nyújtotta át ennek egy példányát, fényképe alatt a következő dedikációval: „Orbán István barátomnak és képzőművésznek sok szeretettel, Tibi.”

Mindezek után örvendek, hogy a Klubgalériában kiállítást rendezhettek op-art képeiből, még hozzá újabb, 2013-as alkotásaiból. Míg korábbi korszakában vonalzóval és körzővel szerkesztette a hideg ipari táj kompozícióit (csövek, drótok, kémények, kohók, ipari csarnokok egyenesei, párhuzamosai), a mostaniakban elszabadultak az indulatok. Hullámszerűen, forognak, örvénylenek, kavargognak, gomolyognak, lüktetnek, kitörnek a formák, s mindezt már szabadkézzel készítette. Ehhez az aprólékos, pontos munkához teljesen biztos kézre van szükség. Az ember azt hinné, hogy az egyenes, dekoratív felületekhez szórópisztolyt használ, pedig az egész látvány különleges ecsetekkel és a tempera egyenes eldolgozásával készül. Ez nem a folthatásos technika. Struktúráit, mint egy mesterember, szálanként szövi, fonja, vagy szabályos mértani formákból teremt modern mozaik felületeket. A kezdetek sok párhuzamosat váltják a csokorba, kékbe, nyalábokba fogott csíksírnalátok. Képei gyakran monokróm skálázással készültek, helyenként ritmikus okker hangsúlyokkal, szikrákkal erősítve az ívelt, dinamikus, mozgó formákat. De megjelentek munkái között az ún. színes-szürkékben komponált képek is, lila, piros, zöld, kék, barna színek kombinációival. A sík és tér társításában ez utóbbi kap nagyobb hangsúlyt. Szeret játszani az ellentétekkel, a szimmetriával és az aszimmetriával, a pozitív és a negatív formákkal, a teli és az üres részekkel, a kidudorodó és a horpadt, a meleg és a hideg felületekkel, a fénnel és az árnyékkal, a statikus és a dinamikus szerkezetekkel. Mérnöki pontossággal és technikai bravúrral megoldott képein gyakran az aranymetszés szabályait is felfedezhetjük.

Nem hiába tartják az op-artot a modern művészet egyik legjelentősebb irányzatának. Állítom, hogy a gyermekek körében is az egyik legnépszerűbb stílus. Sorozatban készítik az optikai csalódásra alapozott végtelen vizuális variációkat. Az iskolában, ha valamelyik osztály témaköréből éppen kimaradt az op-art, előbb vagy utóbb rákérdeznek és kikövetelik, kiudvarolják. Fazakas Tibor ezúttal a legjobb helyen mutatja be alkotásait, sikere garantált.

Orgonasípok, tempera, 48 x 61 cm

Kovács J. Attila

Az erdélyi gyógynövény- ismeret kiemelkedő alakja

Rácz Gábor (1928–2013)

Rácz Gábor
enciklopédikus
tudású professzor
volt a szó valódi
értelmében.

Rácz Gábor

Nagy veszteség érte az erdélyi tudományosságot az elmúlt év nyarán. Életének 85. évében, 2013. június 17-én elhunyt a 20. századi gyógynövényismeret, -kutatás és természetvédelem kiemelkedő egyénisége, Rácz Gábor professzor. Sokszínű tudományos tevékenységét sem a történelmi megrázkódtatások, sem a kisebbségi lét nem tudta megtörni, évtizedekig tudományos iskolát működtetett Marosvásárhelyen.

Rácz Gábor enciklopédikus tudású professzor volt a szó valódi értelmében. Alkotó munkássága a gyógynövénytudomány teljes szakterületére vonatkozik: a népi gyógyászatra, a gyógyszer- és botanikatörténetre, a gyógynövények taxonómiájára és szövettanára, növénykémiájára, térképezésére, természetésére, védelmére, géntartalékaira, hatásvizsgálataira, a növényi gyógyszerek és készítmények előállítására stb. Szerencsére kutatásainak szakmai elismerése még életében megadatott. Számos kitüntetés, elismerés és tudományos társasági tagságon túl a legfontosabbak közül kiemeljük: a Román Akadémia gyógynövénykutató bizottságának elnöke (1974–1990-ig), a Román Orvosi Akadémia tagja (1993-tól), a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémia tagja (Párizs, 1988-tól), a New Yorki Tudományos Akadémia tagja (1998-tól), a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. Két egyetem doctor honoris causa kitüntetéssel avatta díszdoktorrá, ezek a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (1998) és a Nagyváradi Egyetem (2010).

Életútja

Rácz Gábor 1928. június 15-én született Aradon értelmiségi családban. Apja Rácz Sándor (1885–1969) ügyvéd, aki jogi diplomáját a Berlieni Egyetemen szerezte, anyja Zerkowitz Johanna (1899–1976) művészettörténész, diplomát a Budapesti Egyetemen szerzett. Apai nagyapja miskolci volt, onnan telepedett át

Aradra. Anyai ágon nagyanyja, dédszülei pécsiek, felmenőik a Dunántúlról, Baranyából, Zalából származtak. A családi környezet segítette korai érdeklődését a tudományok, a művészetek, a nyelvek iránt. Mindezek folyamatos ismeretekkel gyarapodtak, majd az aradi iskolai évek alatt a 8. sz. általános iskola (1934–1938), a Moise Nicoară Líceum (1938–1942, 1944–1945) és a Római Katolikus Gimnázium (1942–1944, 1945–1946) keretében. Az akkori háború utáni időket jellemzi, hogy az érettségi vizsgát latin szakon, Nagyváradon kellett megszereznie (1946). Az aradi iskolák szelleme tette fogékonnyá a tudománytörténet iránt, hisz abban a monarchia idejében létesített aradi királyi főgimnáziumban (a háború után Moise Nicoară Líceum) tanult, ahonnan nemcsak hajdani tudós tanárok (Simonkai Lajos, Jancsó Benedek, Richter Aladár) példaképeit, hanem kedves osztályfőnöke, Schwaitzer József tudását, humanizmusát is magával vitte.

Arad városához és a Maros-menti tájhoz kötődik nemcsak gyermekora, valamint korai fiatalságának élményei, hanem az a két mozzanat is ide kapcsolódik, amelyek egész további életét és munkásságát befolyásolták. Az egyik az a gyógynövényekről szóló német nyelvű gimnáziumi jutalomkönyv (1943), amely annyira felkeltette benne a téma iránti érdeklődését, hogy a gyógynövények vizsgálata későbbi pályafutásának meghatározójává vált. Ennek az élménynek az első közvetlen folytatása volt, hogy 1946-ban az érettségi után gyakornoki munkát vállalt a híres Rozsnyay Mátyás gyógyszertárban, amely akkor még a család tulajdonában állt. A másik kapcsolat a gimnáziumi évek alatt indult (1945–1946), barátsága aradi osztálytársával, Kotilla Erzsébettel. Ez a kapcsolat a továbbiakban nagyszerű szakmai és lelki összefonódásban, élettársi, házassági és munkatársi kapcsolatban teljesedett ki. Együtt jártak egye-

temre, együtt élték meg Marosvásárhelyen a magyar nyelven induló egyetemi oktatás hőskorát, együtt jelentettek meg tudományos közleményeket, írtak könyveket.

Rácz Gábor életének következő állomása Kolozsvár (1946–1948). Itt 1946 őszén beiratkozott a magyar nyelvű Bolyai Tudományegyetem Természettudományi és Matematika Karára, ahol párhuzamosan a természettudományok és a gyógyszerészet hallgatója volt. Ebben az időszakban mélyítette el botanikai ismereteit, és használta ki a város természetes környezetét által nyújtott kirándulási-terepbejárési lehetőségeket.

Egyetemi tanulmányait Marosvásárhelyen folytatta (1948–1950). Az 1948-as oktatási reform nyomán ugyanis módosult az egyetemek és a karok szerkezete, a marosvásárhelyi orvosi kart különválasztották a Bolyai Tudományegyetemtől, és létrehozták a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetet (MOGYI, ma Egyetem). Feleségével együtt ebben az intézetben szerzett gyógyszerészi oklevelet (1950) és elsőnek gyógyszerészdoktori (Dr. pharm.) címet (1958); felesége 1962-ben kapta meg ezt a címet. Ez az intézet és a magyar nyelven induló gyógyszerészképzés vált munká-, kutató- és lakóhelyévé 42 éven keresztül, egészen az 1992-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. A sors különös adománya, hogy a marosvásárhelyi magyar nyelvű gyógyszerészeti oktatás indulásakor az a – a Gyógynövény- és Drogismereti Tanszéket irányító – Kopp Elemér professzor volt a szakmai vezetője és mentora, aki korábban Kolozsváron Páter Béla munkatársa és a Gyógynövény Kísérleti Állomás utolsó igazgatója volt 1945-ig. A Páter-iskola szellemét Marosvásárhelyen tovább éltetve, Kopp Elemér országos szinten elsőként kapott jogot doktorátusi témavezetésre a farmakognózia tárgykörében; folytatta nemesítési kísérleteit és fitokémiai vizsgálatait 1964-ben bekövetkezett haláláig. Követte a Kopp Elemér irányvonalat, az oktatás és kutatás szervezését, működtette a gyógynövény-ismereti doktori iskolát. Kollégái és első munkatársai közül sokan a szakma megbecsült tudósai közé emelkedtek: Füzi József (1931–1997), Kisgyörgy Zoltán (1929–2005), Rácz-Kotilla Erzsébet (1925–), Csedő Károly (1930–), Péter H. Mária (1936–), Zágonyi Elemér (1941–), Gyéresi Árpád (1941–) és mások. Ennek az iskolának és kutatási irányzatnak az erősségét a gyógynövénykutatásokon túl az alapos gyógyszerhatástani vizsgálatok jelentették. A Marosvásárhelyen eltöltött 44 év Rácz Gábor szakmai pályájának talán legvirágzóbb szakaszaként értékelhető.

Alkotó embernek, tudósaként a nyugdíjazás nem jelenthetett megállást. Így amikor Rácz Gábor és felesége 1991-ben díjtalan vendégtanári meghívást kapott a Pécsi Orvostudományi Egyetemre, az ajánlatot elfogadták, és áttelepültek Pécsre. Korábbi kutatásaikat hasznosítva, évtizedes oktatói tapasztalataik birtokában 1992-től Pécsen bekapcsolódtak a hallgatók részére meghirdetett *Természetes gyógymódok alapjai* c. tematikába, azon belül a klinikai fitoterápia speciális tantárgy oktatásába. A nagy érdeklődést kiváltó előadások folytatásaként Szegeden a természetgyógyászat, Sopronban a gyógynövényismeret témakörében oktattak. De a kutatásokat sem adták fel. Kezdetben sokat ingáztak Keszthely és Pécs között, tekintettel arra, hogy a keszthelyi EGYM Vital Center tartós kutatási és termékfejlesztési megbízásban részesítette őket. Élete végéig a PTE-ÁOK Farmakognóziai Tanszékének külső tudományos tanácsadója maradt. Ha életének erdélyi, marosvásárhelyi évtizedeit, mint munkásságának legvirágzóbb szakaszát említettük, akkor a metaforánál maradva, a Pécsen töltött 22 év, a magyar gyümölcserés szakaszát jelentette.

Rácz Gábor életútjának vázolója során természetesen gyakran említettük feleségét, közvetlen munkatársát, a

finn származására büszke Rácz-Kotilla Erzsébet professzor-asszonyt, tekintettel arra, hogy életük, útjaik elválaszthatatlanok. A teremtő alkotás, a játékos hangnem rájuk még 75–85 éves korukban is jellemző volt és összefonódott, ahogyan az alábbi kis szöveg is bizonyítja: „Együtt jártunk gimnáziumba, latin szakon végeztünk és érettségiztünk. Együtt kezdtük, és fejeztük be az egyetemet. Ugyanaz a munkahelyünk 1948-tól jelen pillanatig. Oktatási és kutatási tevékenységünk összefonódott. Ebből az élettársi és munkatársi viszonyból hiányzott valami, mert nem szerepelt benne szemrehányás sem egymással, sem saját magunkkal szemben. Szakmánk kettős: gyógynövényismeret és gyógyszerhatástan. Részünkre egyet jelentett. Egyaránt fontos volt számunkra a növény és hatásai állatra, emberre. Szeretjük a növényt természetes környezetében, a kertben, az üvegházban, otthonunkban. Csodáljuk azt is, ami csak mikroszkóppal látható. Vizsgáljuk a növények hatóanyagait és azok változását sok-sok tényező hatására. Érdekel a növények felhasználása az előző évszázadoktól napjainkig. Gyűjtjük a fennmaradt népgyógyászati adatokat. Kísérletes módszerekkel követjük a feltételezhető hatásokat. Mindez külön-külön érdekes és szép. De a legnagyobb élményt jelentik az összefüggések. Létezik biológia, kémia, gyógyszer-technológia, élettan, gyógyszerhatástan. Ezek oktatási tárgyak, munkaterületek. De a Világ nem rekeszek, dobozok tartalmának halmaza. Összefüggő egész. Soha nem vizsgáltunk mások által gyűjtött

Rácz Gábor életútjának vázolója során természetesen gyakran említettük feleségét, közvetlen munkatársát, a finn származására büszke Rácz-Kotilla Erzsébet professzor-asszonyt.

növényeket, soha nem adtunk albérlésbe kísérletet. Sokszor dolgoztunk együtt terepen, a laboratóriumban tanítványainkkal, munkatársainkkal. Készítmények születtek »saját« laboratóriumainkban, kísérleti üzemünkben, gyógyszergyárakban. A kifejlesztett készítmények klinikai vizsgálatában, forgalmazásában éppen úgy részt vettünk, mint az általunk termesztett gyógynövények kivonatainak előállításában. Ma is különleges érzést jelent saját gyógyszerünk megvásárlása a patikában.” [Rácz-Kotilla Erzsébet, Rácz Gábor: *Előszó az utószóhoz* (Utószó, 2002)].

Oktatói tevékenysége

Rácz Gábor szakmai felkészültsége, otthonról hozott átlagon felüli műveltsége, holisztikus szemlélete eleve a felsőoktatásban való aktív részvétellel, oktatói pályára predesztinálta. Nagyszerű előadó volt, színvonalas egyetemi előadásait évtizedekig magyar és román nyelven tartotta, jegyzeteket adott ki. Érdemes kiemelni, hogy a magyar és a román nyelv ismeretén kívül, előadói szinten beszélt a francia, a német és az angol nyelvet. Egész oktatói és kutatói tevékenységét a rendkívüli igényesség és pontosság jellemezte. Doktori értekezésében a körte vegetatív szerveinek fenolos vegyületeivel foglalkozott. Oktatói munkája során végigjárta az egyetemi ranglétra minden fokát, így a növénytan tanszéken kezdetben tanársegéd (1950), adjunktus (egyetemi oktató, 1952), docens (egyetemi tanár, 1957) volt. Kopp Elemér professzor nyugdíjazása (1960) után a Farmakognóziai (Drogismereti) Tanszék irányítója, majd kinevezett tanszékvezetője, egye-

temi tanára, és a doktori iskola vezetője (1968–1992) volt. Háromszor volt dékán: 1956–1958-ig, 1962–1976-ig és 1984–1986-ig. A marosvásárhelyi gyógyszerészeti kar tudományos előnye volt, hogy Kopp Elemér átmentette a Páter Béla gyógynövény-iskola eredményeit, amelyek a doktori iskola keretében újra kirügyezték. E rügyek virágba borulását segítette Rácz professzor, aki 1968-tól megkapta a doktoranduszok irányításának a jogát, iskolát alapított. Az ő szakmai vezetésével és közreműködésével a marosvásárhelyi doktori iskola kimagasló eredményeket ért el. Irányítása alatt nemzedékek egész sora szerzett gyógynövénykutatásból gyógyszerészdoktori képezést, többek között: Formanek Gyula (1972), Péter H. Mária (1973), Tibori Gabriel (1973), Gyéresi Árpád (1975), Németh Tibor (1975), Máthé János (1976), Kacsó Albert (1978), Maria Stănculescu (1978), Zágoni Elemér (1979), Hamza Otto (1980), Nagy Levente (1980), Mihai Giurgiu Mihai (1981), Kiss F. Ilona (1983), Maria S. Rogoșcă (1984), Péter Olga (1986), Alexandrina Oșan (1987), Rosenberg László (1993), Maria T. Dogaru (1993). A doktori disszertációkhoz kapcsolódóan sorozatosan jelentek meg hazai és nemzetközi szakkiadványokban a marosvásárhelyi gyógyszerészeti-gyógynövényismereti iskola zászlaját magára emelő igényes publikációk.

A gyógynövények oktatása, kutatása elképzelhetetlen kísérleti kert, ún. gyógynövénykert és botanikus kert nélkül. Az OGYI botanikus kertjének megálmodója a solymári származású Jablonkay István (1913–2000) volt, de a kert igazi megalapozása mégis Rácz Gábor vezetése alatt történt, aki 1952–1992-ig volt igazgatója a létesítménynek. Az oktatás és kutatás érdekében 1959-től megszervezte a *Magkatalógus (Delectus seminum)* megjelentetését és a nemzetközi magcsere akciókat, majd 1965-től a *Note botanice* c. kiadvány megjelentetését. A Marosvásárhely melletti Somos-tető alatti botanikus kertet ma a környezet- és természetvédők Székelyföld hét csodájának egyikeként említik.

Gyógyszerészet- és botanikatörténeti munkája

Tudományos tevékenységének egyik fontos pillérét képezte a történetiség, az eredeti gondolatok, ismeretek feltárása, az alkotó folytonosság bizonyítása. Tudománytörténeti dolgozatai főleg a 18. sz. végi és a 19. sz. eleji erdélyi tudományosság kezdeteit taglalják, többnyire gyógyszerészet- és botanikatörténetre vonatkozóan. E területen alkotott munkáival (*Die Bedeutung Siebenbürgischer Aerzte für die Entwicklung der Botanischer Kenntnissen Ende des 18. und Anfang der 19. Jahrhunderts*, 1976) alapozta meg nemzetközi ismertségét olyan nyira, hogy 1988-ban a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémia (Párizs) tagjai közé választotta. Gyakran tartott előadásokat, publikált neves gyógyszerészekről és botanikusokról, kutatta az alkotó múltat. Feltárta és közzétette Balog József (1750–1781) nyomtatásban elsőként megjelent latin nyelvű, gyógynövényeket tárgyaló disszertációját (*Specimen inaugurale*, 1799) (Korunk, 1980; Kanitzia 11/2003). Feldolgozta a marosvásárhelyi Teleki Tékában kéziratban fennmaradt Benkő József (1740–1814) *Transsilvania Specialis*-ának az Erdővidék flóráját taglaló részét (Aluta, 1972). Simonkai Lajos (1887) és Soó Rezső (1940) összefoglaló munkái ezen adatokat nem tartalmazzák. Rácz Gábor kutatásai hozzájárulnak a termőhely szerinti csoportosítások aktualizálásához, a biológiai sokféleség változásának jobb megértéséhez.

Népi gyógyászati kutatásai

A népi gyógyászat növényei, az egészségügyi hálózaton kívül alkalmazott, megfigyelésekre, tapasztalatokra és hagyományokra épülő gyógykezelések megismerése Rácz professzor kedvelt témakörét jelentették. Számos népgyógyászati, etno-

botanikai gyűjtőúton vett részt (Hargita, Gyimesek, Vaskapu, Bekecs, Erdővidék stb.), a szerzett ismereteket dokumentálta, és igyekezett a marosvásárhelyi kutatócsoport tematikájába beépíteni. Az eredményeket számos összefoglalásban tette közzé (*Népgyógyászati adatok értékelése*, 1979; *Korszerű gyógynövényhasználat*, 1985; *A fitoterápia évezredünk végén*, 1991). A népi gyógynövényismeret és a kutatás összefonódását Gidofalvy István példáján is lehetne szemléltetni. A második világháború utáni időkben Marosvásárhelyen és környékén, a Küküllők mentén Gidofalvy István kitelepített földbirtokos neve a gyógynövények gyűjtésével és forgalmazásával volt kapcsolatos. Jól ismerték őt elsősorban vásáron, ahol forgalmazta gyógynövényeit, de bejáratos volt az egyetemi tanszékre is. Gidofalvy a hatvanas években egyik vásári piacról hozta az információt: keresik, érdeklődnek a „vadgörögdinnye” iránt, melynek vizelethajtó sajátosságait dicsérték. Így került előtérbe a varjúmák (*Hibiscus trionum*) kutatása, mennyiségi gyűjtése (kukorica- és pityókatáblákból), hatóanyag- és gyógyászati vizsgálata (1965), kísérleti állatokon való kipróbálása, majd a *Hibiscus*-tea szabadalmaztatása (1971). Feleségével írt *Teáskönyv* (2003) c. kötetük számos, a négy évszaznak megfelelő gyógy- és ízletes teakeveréket tartalmaz.

Rácz Gábor és Rácz-Kotilla Erzsébet a kolozsvári Botanikus Kertben

Flóra- és vegetációkutatás, természetvédelem

Már a kezdeti kutatások során, Rácz Gábor holisztikus szemléletében a gyógynövények taxonómiai ismerete, előfordulásuk feltérképezése (chorológiája), veszélyeztetettségük megállapítása, termőhelyi-ökológiai jellemzőinek, mennyiségi adatainak az ismerete számos nagyszabású felmérés kezdeményezését tette lehetővé az egyetem hatáskörébe tartozó Brassó, Beszterce-Naszód, Hargita, Kovászna, Maros és Szatmár megyékben. Egyes kistérségekről (a Hargita déli oldala, Székelyvarság, a Küküllők, a Nyárad- és az Olt-mente, a Tattos-Gyimesek, Erdővidék stb.) készült botanikai-gyógynövényismereti felmérések szakfolyóiratokban láttak napvilágot (Aluta, *Note Botanice*, *Revista Medicală* etc). Mindezeket túl a Rácz Gábor vezette marosvásárhelyi iskolának sikerült olyan átfogó tájmonográfiákat is megjelentetni, melyek hosszú távon nélkülözhetetlenné váltak a romániai flóra- és vegetációkutatás számára. Ilyenek a Csíki-medence spontán flórájának gyógynövényei (*Plantele medicinale din flora spontană a bazinului Ciuc*, 1968) román nyelvű, illetve a *Kovászna megye gyógynövényei* (1973) c. magyar nyelvű kötetek, melyekben

a sajátos gyógynövénykészletek felmérését, modern taxonómiai, florisztikai, vegetációvizsgálati, természetvédelmi adatokkal és elemzésekkel egészítették ki. Rácz Gábor lényegében tágabban értelmezte a gyógynövények ismeretét, hisz a gyógynövénykutatásban mindig a természetvédelmi szempontok figyelembe vételét szorgalmazza. Több közleményében foglalkozik a Kárpátok gyógynövény-flórájának megőrzésével, fenntartásának problémáival, a géntartalékok felmérésével (1974, 1975, 1982). Vizsgálatai alapján javaslatokat tett a ritka- és veszélyeztetett fajok helyettesítése, valamint védelme érdekében.

Gyógynövényismeret

A gyógynövények kutatása, a gyógynövényismeret, a hatóanyagok kimutatása, keletkezése, a kemotaxonómiai összefüggések feltárása központi helyet foglalt el Rácz Gábor és az általa vezetett doktori iskola tevékenységében. A gyógynövények használata állandóan megújuló, hiteles ismereteket kíván. A vadon termő és termesztett gyógy-, illetve illóolajos növények leírása, gyűjtése, a hatóanyagok kimutatása, a fitoterápia, az aromaterápia, a komplementer medicina stb. fejezetek a fontosabb összegező kötetekben és könyvfejezetekben mindvégig megtalálhatók (*Gyógynövények*, 1975, *Gyógynövényismeret*, 1984, *Gyógynövényismeret, a fitoterápia alapjai*, 1992, *Gyógynövények ismerete. A fitoterápia és az alternatív medicina alapjai*, 2012). Az emberi szervezetre kedvezően ható, kórokozók fejlődését gátló változatos növényi hatóanyagok feltárása és vizsgálata végigkíséri egész kutatási tevékenységét. Érdekesekek az árvacsalán (*Lamium*), gyöngyajakfű (*Leonurus*), apróbojtorján (*Agrimonia*), kígyószisz (*Echium*), cicakafark (*Achillea*), gyermekláncfű (*Taraxacum*) nemzetségek fajainak tanulmányozásai, a cseranyagok, a szedatív, az antibakteriális anyagok kimutatása, azok gyógyászati és farmakotaxonómiai alkalmazása. Az elért eredmények fontosságát mutatja, hogy a marosvásárhelyi gyógynövényismereti iskola adatai bekerültek a román flóra kötetébe is [Săvulescu Tr. (ed.) (1952–1976): *Flora Romaniae* 1–13].

A növényi készítmények előnye a szintetikus készítményekkel szemben, hogy nincs, vagy elenyésző a mellékhatásuk.

Gyógyhatású készítmények, növényi gyógyszerek

Rácz Gábor és munkatársai a növényi hatóanyagok kimutatásán túl gyakran továbbfejlesztették vizsgálataikat az ún. fitoterápiás készítmények, növényi gyógyhatású készítmények és növényi gyógyszerek előállítására érdekében. A növényi készítmények előnye a szintetikus készítményekkel szemben, hogy nincs, vagy elenyésző a mellékhatásuk, így idült (krónikus), hosszantartó kezelések során használatuk igen előnyös. Az évtizedek során munkacsoportja nagyon sok teakeverék (érvédő, vérnyomáscsökkentő, nyugtató, gyulladásgátló, májvédő, görcsoldó, vízajtó, tisztító stb.), illetve illóolaj-terápiás recept forgalmazását szabadalmaztatta. Ezek leírása, tárgyalása kutatók számára szakfolyóiratokban, összegezve pedig a *Teáskönyv* (2003), az *Aromaterápia mindenkinek* (2000), valamint a *Gyógynövényismeret, Fitoterápia* (1992, 2012) c. könyvükben is megtalálható.

A marosvásárhelyi időszakban a legtöbb készítményt az intézet Galenusi Laboratóriumában állították elő. Megemlítnünk néhányat az ismertebbekből: a vérnyomáscsökkentő

Hiporib, melyet a fekete ribizli leveléből, a vashiányos vérértékelésben használt Rubifer és a Rubifer-Compost-ot a fekete ribizli terméséből állítottak elő (Zágoni Elemér vezette munkacsoport). Görcsoldónak borsmentából a Coleol-t, epebántalmak kezelésére az árticsóka, a borsmenta és az orbáncfű összetételű Hepatobil és Hepatosol készítményeket, köhögéscsillapításra a Codenal-t (Rácz-Kotilla Erzsébet vezette munkacsoportcsoport, Csedő K., Monea M.). A vesekőképződést gátló Renogal és Renol, melyek alapanyaga az illóolajokban gazdag édeskömény; a reumás betegségek tüneteit javító Bradol (fenyőrügyekből készített) fürdőgyógyászati készítmény (Rácz-Kotilla Erzsébet vezetésével); húgykőképződést gátló gyógyszer a Tiruco festőbuzér-gyökér felhasználásával (Formanek Gy., Rácz-Kotilla E.). Rácz Gábor a marosvásárhelyi egyetemen növényi gyógyszerek előállítására kutatólaboratóriumot működtetett, ahonnan 14 gyógyszerész kutató került a Richter Gedeon gyárhoz tartozó Armedica kutatórészleghez.

A pécsi időszakhoz kötődően Rácz Gábor és Rácz-Kotilla Erzsébet ugyancsak aktívan vett részt növényi készítmények kidolgozásában, előállításában. Erdemes kiemelni itt a Golden Yacca-készítményeket és a Béres-Antifront cseppek előállítását. A Golden Yacca étrend-kiegészítő készítmények teljes egészében növényi eredetűek, fele-fele arányban az amerikai származású *Yucca shidigera* L. és a közép-európai *Hordeum vulgare* L. szárított kivonatát tartalmazzák. Fő hatóanyagaik a Yucca-szaponin és a szuperoxid-diszmutáz (SOD), melyek együttesen elősegítik a salak és méreganyagok kiürülését a szervezetből, továbbá immunerősítő, érlelmeszedést megelőző, koleszterin és gyulladáscsökkentő hatásuk is van. A Béres Antifront cseppek frontérzékenység és utazások alkalmával fellépő kellemetlen hatások (stressz, alvászavarok) elhárítására ajánlják. A készítmény fontos gyógynövénycsoport száraz kivonatát alkalmazza (matélevél, gyömbérgyökér, orvosi édesgyökér, orvosi citromfű, kurkumagyökér). Több évtizedes szakmai tapasztalatuk gyümölcsöző szakaszait, nemcsak tudományos közleményeik sokasága, vagy több kiadást megért gyógynövény-könyveik, de az egészség megőrzését szolgáló számos gyógyászati termék és szabadalom igazolja.

*

Eredményeivel Rácz Gábor a 20. századi erdélyi tudományos gyógynövényismeretet a csúcspontjára jutatta. Munkájában fő munkatársa felesége, Rácz-Kotilla Erzsébet volt, nagyszámú tanítvány és munkatárs közreműködésével. Szakkönyveinek és könyvfejezeteinek száma huszonhat, egyetemi jegyzetek száma hét, tudományos közleményeinek száma meghaladja az ötszázat. Szerkesztője és szerkesztőbizottsági tagja volt számos kiadványnak (*Román Gyógyszerkönyv, Orvosi Szemle, Note Botanice, Természetgyógyász Magazin* stb.). Feleségével közreadott kis novellás kötetek tudománytörténeti és szépirodalmi jelentőségűek. Többnyelvű előadásai nemcsak Erdélyben és a Dunántúlon, hanem vendégtanári minőségében (Brüsszel 1958, Athén 1967, Ankara és Isztambul 1971, Bologna, Hamburg, München 1973 – többször Düsseldorf és Stuttgart 1996-tól) egész Európában ismertté tették.

Rácz Gábor egész élete és munkássága az új utakat feltáró, tehetségek kibontakozását készítő és irányító tudós tanárok segítőkészségét, helytállását tükrözi. Tudományos munkásságának eredményeit számon tartják a hazai és az egyetemes gyógynövénytudomány és a botanikai tudományok művelői. Könyvei és közleményei az erdélyi gyógynövénykutatás tiszta forrását összegzik. Eredményei megkoronázzák Erdély földjének sokszínű gyógynövényvilágát, féltve őrzött hagyományait.

Kolumbán Szende
Socaci Anita

Ki volt Weress Margit?

Egy nagyenyedi tanárnő visszaemlékezései Áprily Lajosra és Reményik Sándorra

...,az 1918 utáni erdélyi magyar a nyelvéhez menekült, a bőrén érezte, hogy nyelvében él a nemzet”. Ebben a konok helytállásban támogatta, hitében erősítette őt kora két híres költője, Reményik Sándor és Áprily Lajos.

A nagyenyedi tanítóképző magyar szakos tanára, Weress Margit visszaemlékezései és a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban található levelezése alapján szeretnénk bemutatni egy olyan mély baráti kapcsolatot, amely az érintettek egész életére kiterjedt. Reményik Sándor számos ismert közéleti személyiségnek ajánlott verset, így Lám Bélának, Molter Károlynak, Áprily Lajosnénak, de kevesen hallottak Weress Margitról, akinek többek közt *Azt mondják* című versét dedikálta. A nagyenyedi tanárnőt baráti szálak kötötték egy másik híres költőhöz, Jékely (Áprily) Lajoshoz is, aki a Bethlen-kollégiumban közel egy évtizedig tanártársa volt. A tanár-költő is élete végéig ápolta azt a kapcsolatot, amely emlékezetessé tette a pedagógus pályafutásának kezdeti éveit. A fennmaradt levelezést és emlékiratot Berényi Károly hódmezővásárhelyi orvos bocsátotta rendelkezésünkre, aki évek óta kutatja Weress Margit életművét és a vele kapcsolatos dokumentumokat.

Weres Margit rövid életrajza

Weress Margit 1894-ben Tordán született nemesi család sarjaként. Gyermekkorát szeretett és mélyen tisztelt szülei, valamint két testvére társaságában, meleg családi fészekben töltötte. Tanulmányait a tordai katolikus iskolában kezdte, az állami polgári leányiskolában, majd mint magántanuló a kolozsvári unitárius algimnáziumban végezte kítűnő tanulóként. 1918-ban a kolozsvári egyetemen magyar-német szakos tanári oklevelet szerzett.

Weress Margit már pedagógusi pályája kezdetén a magyar nyelv és irodalom tanításával ültette diákjai szívébe a nemzeti öntudatot és a magyarság szellemi kincseit. Hozzáállására jellemző, hogy három évtizedes, sokrétű és eredményes tanári pályája során egyszer sem hiányzott munkahelyéről.

1919 és 1927 között Weress Margit a Nagyenyedi Református Tanítóképző

Intézetben oktatta, nevelte a jövő tanítónőit. Ezt megelőzően a kolozsvári Marianum Katolikus Leánynevelő Intézet pedagógusa volt. 1927 után a székyudvarhelyi Református Kollégiumba telepített tanítónőképzőben folytatja tanári pályáját 1950-ig, nyugdíjazásáig. Két évig az udvarhelyi Református Kollégium igazgatójaként is tevékenykedett. 1954-ben Budapestre költözött, ott hunyt el 1975-ben.

Az európai műveltségű tanárnő számára meghatározó volt a nemzeti elkötelezettség erősítése és a magyar szóápolása. Elszakíthatatlan szálak fűzték tantárgyához, diákjaihoz és a kortárs erdélyi magyar irodalomhoz. Az erdélyi magyarság korabeli helyzete, kisebbségi léte ellenére, Weress Margit munkásságára a bátor helytállás jellemző. Vallomása szerint „az 1918 utáni erdélyi magyar a nyelvéhez menekült, a bőrén érezte, hogy nyelvében él a nemzet”. Ebben a konok helytállásban támogatta,

Weress Margit

hitében erősítette őt kora két híres költője, Reményik Sándor és Áprily Lajos.

A tanárnő irodalom iránti szeretete nemcsak mindennapi oktató-nevelő munkájában, hanem a versírásban és az irodalmi esteken előadóként való részvételében is megnyilvánult. Ezzel is magyarázható, hogy élete végéig tartó barátság fűzte Reményik Sándorhoz és Áprily Lajoshoz. Ezt a bensőséges kapcsolatot bizonyítják a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött levelei, amelyeket költő barátainak írt.

A nagyenyedi Bethlen-kollégium tanári kara 1920-ban.
Az álló sorban jobbról a második Weress Margit

Baráti kapcsolata a Jékely családdal

Weress Margit az Áprily-házaspár biztatására, Budapestre költözése után kezdte el írni *Magyar szó Erdélyben* címmel az emlékeit megörökítő családregejnyét. Emlékirataiban élete nagyenyedi, kolozsvári és székelyudvarhelyi szakaszának hiteles, emberközeli leírását tárja elénk. Az Áprily által megfogalmazott gyönyörű gondolattal azonosulva üzen a jövő magyar pedagógusainak: ápolják nemzeti kincsünket, a magyar nyelvet, és erősítsék az új nemzedékek nemzeti öntudatát.

„Mi itt keresztre rendeltetve állunk,
Minket a hűség Krisztus-szege tart.
Égő reménység: árva hunjaidból
Jövőt nevelni, embert és
Magyart.”

(Opitz Mártonhoz)

Weress Margit leveleiből és emlékirataiból megismerhetjük Áprily Lajost, a tanárkollégát, a természetjárót, a költőt, a közeli és nagyon jó barátot. A két pedagógus között az idők során életre szóló baráti kapcsolat alakult ki, Weress Margit ugyanis gyakran ellátogatott Bethlen utcai szomszédjaihoz, a Jékely családhoz, gyakran ment kirándulni természetjáró kollégája társaságában, lelkesen olvasta és szavalta irodalmi esteken verseit. Kapcsolatuk később sem szakadt meg, gyakori levélváltásuk által nyomon követték egymás életét.

Az 1921-i húsvéti szünetben, amikor a kolozsvári Marianumban tanított, Weress Margit rövid időre Nagyenyedre látogatott. Ekkor hallotta magától a költőtől, hogy miért is választotta írói álnevét az Áprily nevet. Megtudta, hogy a fiatal Jékely Lajos már egyetemi hallgatóként is írogatott verseket. Nagyenyedi tanár korábban tagja volt a Szilády Zoltán tanárkolléga 1916-ban alapított olvasóköri tagjának is. Kovács Ilus

olvasóköri tag ajánlatára, annak testvérbátyja, Szentimrei (Kovács) Jenő kolozsvári újságíró felkérte Jékelyt, hogy írjon cikket *Új Erdély* című lapjába. Jékely a cikk helyett két verset, a *Szüret* és a *Vízimalom* címűeket küldte el a szerkesztőségbe, arra kérve a szerkesztőt, hogy Áprily Zoltán álnéven közölje azokat. Szentimrei eleget szándékozott tenni az enyedi tanár kérésének, de véletlenül Lajosra cserélte fel a Zoltán keresztnevet, így Áprily Lajos néven jelent meg a két költemény. „Az Áprily név valóságos családnév – emlékezik a költő –, az esztergomi székesegyház olasz származású, nálunk megtelepedett építómesterének ivadéka viselték. E család egyik sarja iskolatársam volt... s egy ugróverseny alkalmával országos ifjúsági bajnok lett. Úgy néztem rá, mint hajdan a görögök az olimpiai győztesekre. Amikor belecsöppentem az irodalomba, tisztán megtévesztésből, hogy a legobjektívebb kritikát hívjam ki magam ellen, álnevet kerestem: akkor felötlött ez az emlék, később pedig, hogy, hogy nem, rajtam maradt ez az Áprily név.”

Áprily Lajost bensőséges kapcsolat fűzte a természethez, szeretett túrázni, gyakran szervezett kirándulásokat kollégáinak, bemutatva nekik a természet szépségeit és a belőle sugárzó harmóniát. Egy ilyen gyönyörű intregáldi kirándulás résztvevője volt Weress Margit is. Ebből az alkalomból Áprily a következő, természet ihlette verssel üdvözölte barátját, Reményik Sándort, melyet levelezőlapra küldött el Kolozsvárra: (A levelezőlapot egyik kirándulótársa, Weress Margit címezte meg.)

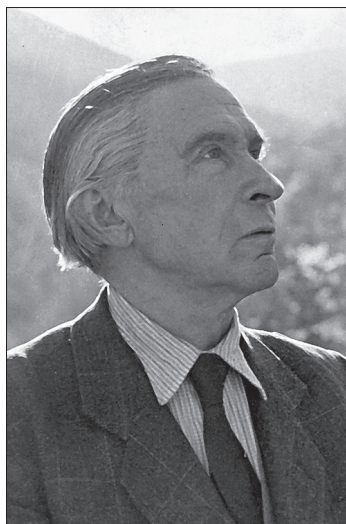
„Ismét a havasok felé igyekszem,
És Múzsák is vannak velem,
kilencen,
És látod, kedves Sándorom,
Kibírtam,
Hogy – ezt kivéve – egy verset
sem írtam.”

A tanárnő emlékiratában így emlékszik vissza az intregáldi kirándulás egyik nyereségére: „Otthon nem győztek gyönyörködni bennem, hogy milyen ragyogó, pompás színben vagyok”.

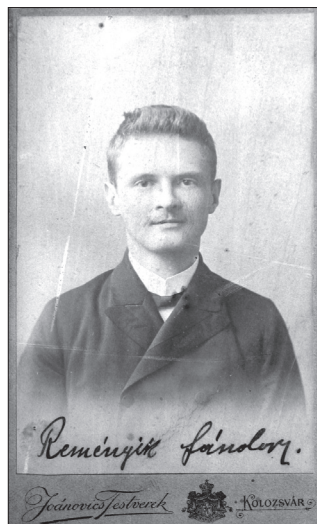
Jékely a cikk helyett két verset, a Szüret és a Vízimalom címűeket küldte el a szerkesztőségbe, arra kérve a szerkesztőt, hogy Áprily Zoltán álnéven közölje azokat.

Weress Margit, a lelkes nagyenyedi tanárnő gyönyörű, érzelemdús mondatokban emlékszik vissza a Bethlen Gábor Kollégium alapításának 300. évfordulójára, amelyet nagy pompával ünnepeltek meg 1922. október 7–9.-e között. Büszkeséggel töltötte el az a tudat, hogy ő, mint kollégiumi tanár szerepelhet az erdélyi magyarság nagy ünnepén, amelyen tanártársa, Áprily Lajos felolvasta az erre az ünnepi alkalomra írt, A fejedelemhez című ódáját, amely a kollégium díszbe öltözött udvarán megtartott ünnepi közgyűlés fénypontja volt. A szívet-lelket megmozgató vers hallatára a tanárnő meggyőződött arról, hogy Áprily tehetsége Reményik költői tehetségéhez mérhető.

A rendezvény főszervezői felkérték a tanárnőt is, hogy a templomban megtartandó ünnepélyen szavaljon. Egyik dél-

Áprily Lajos

Reményik Sándor

után ellátogatott Jékelyékhez, ahol a tanár-költő megmutatott neki egy Reményiktől kapott gyönyörű verset, a *Templom és iskola* címűt. Weress Margit tetszését azonnal elnyerte ez a költemény, és elhatározta, hogy ezt fogja elmondani a református vártemplomban az este nyolc órakor kezdődő hangversenyen. „Hát én ezt a bámulatosan gyönyörű verset fogom szavalni” – emlékezik a lelkes, fiatal tanárnő. Áprily Lajos tanácsára levélben kérte Reményik Sándor engedélyét a vers bemutatására, aki örömmel bele is egyezett.

Az enyedi években Jékely Lajos és Weress Margit közt olyan szoros baráti kapcsolat alakult ki, hogy 1924-ben a tanárnő egyik levelében e kérdéssel fordul hozzá: „Arra akarom Magát felkérni, hogy vállaljon el egy szerepet; no, ne ijedjen meg... nem Áprilynak szólnak e soraim, hanem Jékely Lajosnak, a jó barátnak. Tőle kérdem: eljön-e az esküvőre tanúnak?” Talán ez az egyik a sok levél közül, amely a legjobban tükrözi a közöttük levő emberi kapcsolatot.

A nagy költő művésze iránti végtelen csodálatát Weress Margit szóban és írásban minduntalan hangsúlyozza. Több estélyen és hangversenyen, Kolozsváron, Tordán és Nagenyeden lelkesen szavalta Áprily verseit, leggyakrabban a *Halálmadár* címűt. E kedvenc verséről egy helyt így vall: „Emlékszem, milyen nagy hatású, művészi érdekes vers volt Áprilytól a *Halálmadár*. Ebben éreztem meg először, hogy Áprily nem kívülről szemléli a Természetet, hanem benne él. Amikor a szavatra készültem, azonosítanom kellett magam a versben szereplő bagoly minden érzésével. Nem volt könnyű szerep. És a versben minden élt: a hóvirág, a mandikó, a cinke, de nemcsak élt, hanem érzett is. Ám mégis hálás feladatnak bizonyult a párját vesztett bagoly lelkes fájdalmának a tolmácsolása. A magára maradt, gyászosan szomorú nőtény madár (a párját ember lőtte le...) megéneklie halott társának minden szépségét, vágyát, szerelmi dalát:

*A vér is megcsordult rész a fában,
S a visszhang is dalolta himnuszát,
Mert vágy piroslott mindenik szavában,
És élet, élet, élet, ifjúság!
Oh, milyen tüzettel lehetett ezt szavalni, és mennyi életigenlés
lűktetett a Halálmadárban.”*

Szavataihoz mindig útbaigazítást kért költő barátjától, áttanulmányozta a költeményt, kiemelte annak szépségeit, hangsúlyozta költői üzenetét.

Éltre szóló barátságuk szellemében búcsúzott Weress Margit Áprily Lajostól 1967-ben a visegrádi temetőben, ahol a költő *Kérés az öregséghez* című versét mondta el. A korabeli sajtó így reagált: „Egykori erdélyi pályatársainak utolsó üdvözlését, Adorjáné Weress Margit ny. igazgatónő tolmácsolta mélyen átértzett megkapó szavakban”.

Barátsága Reményik Sándorral

Weress Margit talán egyik legnagyobb csodálója volt a végtelenül érzékeny, zárkózott, de csupa szív, csupa lélek, lelkesen magyar és nagy erdélyi költőnek. Megismerkedésük után számtalanszor találkoznak az *Erdélyi Szemle* szerkesztőségében, irodalmi összejöveteleken. Lelküket a költészet, az irodalom, a magyarság rajongó szeretete kötötte össze. Levelezésük is az irodalom és a költészet iránt érzett lelkesedést tükrözi.

Weress Margit Reményikkal való megismerkedését legkedvesebb barátnőjének, Áprily feleségének, Iduskának köszönheti. Az ő ajánlatára kerül a tanárnő kezébe Reményik *Csak így* című verseskötete, amelynek olvasása valóságos örömet és fellángolást okozott. Kezdetben kíváncsiság, majd a végtelen tisztelet érzése árasztotta el: „Először csak kíváncsiságból, de aztán valósággal elbűvöltek a sorok, amikor elolvastam a *Csak így, Mikor ünnepet ül, Csipkerózsza, Úgy fáj már minden, Mi mindig búcsúznak* című verseket. Valami egészen új gondolatot fejeznek ki például ezek a sorok:

*Ami el nem kophat
Forró közelségbe,
Hosszú megszokásba,
Akárminek hívják:
Annak az érzésnek örök a zománca.*

Töprengeni kezdtem. Ki lehet ez a költő? Soha hírért sem hallottam. Fiatal-e vagy öreg? Erdélyben él-e vagy az anyaországban? Első kötete ez? Annyira megkaptak a versek, hogy valósággal felizgattak.”

Iduska megkérte a fiatal tanárnőt, hogy férje nevében adjon át Reményiknek egy levelet. Ő a megbízatást nagy örömmel teljesítette, hiszen megismerheti a megcsodált versek íróját. Felfokozott kíváncsisággal és lelkes izgalommal lépett be 1921 egyik október végi napján a *Pásztortűz* szerkesztőségébe. A találkozás hevében őszintén és lelkesen tudatja a nagy erdélyi költővel, hogy mennyire szereti verseit. Mindkettőjükben őszintén lobogott az erdélyi magyarság öntudata, a tenni akarás, amelyet sajátos hivatásuknak éreztek az 1918 után megváltozott helyzetben

Az első találkozás hatására Weress Margitban felerősödnek a „nagyon szelíd, jámbor kinézésű” Reményik iránt táplált érzelmek, sokat gondolt rá. A *Pásztortűz* minden számát megvette, s lelkesen olvasta az újabb és újabb Reményik-verseket. Még ő maga sem tudta eldönteni, hogy Reményik iránti érzelme szerelem-e vagy rajongás: „Megpróbáltam őszintén lenni magamhoz. Nagyon vágytam szerelemre. A lelkem tele volt rajongással, de ennek nem volt tárgya. Arra vágytam, hogy egy férfi szeressen, becézzen – egy olyan férfi, aki több mint én, akire felnézhetek. Hűségesen tudnám szeretni, dedelgetni, meleg otthont varázsolni a számára...”

Többszöri találkozás és beszélgetés eredményeként Weress Margit és Reményik Sándor felismerték egymásban a közöst: az irodalom iránti rajongó szeretetet. 1920 karácsonyán Weress Margitot egy emlékezetes meglepetés várta a karácsonyfa alatt, nem más, mint Reményik ajándéka, a *Fagyöngyök* című verseskötet, belül a saját kezűleg írt ajánlás: „Weress Margitnak, a versek lelkes előadójának – Reményik Sándor”.

Az irodalom iránti szeretet és a „belső nagy muszáj” arra készítette a tanárnőt, hogy verseket is írjon. Bár nem érezte magát tehetséges verselőnek, egy napon engedett pillanatnyi hangulatának, és elhatározta: megmutatja verseit Reményiknek, és véleményt kér róluk. Költeményeinek témája meglehetősen eredeti volt: a Reményik iránti nagy rajongást (Vágy), de legfőképpen az anyaság utáni vágyat fejezték ki. Reményik örömmel vállalta, hogy elolvassa a verseket, és megígérte, hogy meglátogatja a tanárnőt otthonában. Ígéretét be is tartotta, meglátogatta Margitot, és elbeszélgettek a költeményeiről. A költő őszinte tanácsokkal látta el a szerzőt, ugyanakkor biztatta, hogy ne hagyja abba a versírást, azzal a témával foglalkozzék, amely a legszentebb, a legnemesebb számára, és amely a világirodalomban is ritka: az anyasággal. A *Leányom* című verse annyira megtetszett Reményiknek, hogy megkérte a tanárnőt, közölhesse a *Pásztortűzben*. Weress Margit tévovázva egyezett bele ebbe, de csak azzal a feltétellel, hogy a költemény Fehér Magda álnéven jelenjen meg.

1923-ban egy postáskisasszonynak köszönhetően az a hír járta Nagyenyeden, hogy Reményik komolyan udvarol a költészethez igazán értő szavalóművésznőnek, Weress Margitnak.

1922 januárjában a tanárnő visszatért Enyedre, ahol jó barátja, Áprily felkérte, hogy írjon egy ismertetést az *Enyedi Újság*ba Reményik Sándor legújabb verseskötetéről, a *Vadvizek zúgásáról*. A barátnő első válasza ez volt: „Reményik annyira felettem áll, hogy én nem merek írni róla”. Áprily erős érvei mégis meggyőzték, hogy ő a legalkalmasabb személy erre a feladatra. Végül két délutánjába került a cikk megírása, amely meg is jelent a helyi lapban, Reményik pedig meleg hangú levelében köszönte meg neki a szép méltatást. Nagyenyedre költözése után Weress Margit sűrű levelezést folytatott a kor egyik legkiválóbb költőjével. Egyik levelében Reményik rábeszéli arra, hogy járuljon hozzá *Sóhaj* című verse megjelenéséhez. Ugyanúgy, mint két évvel korábban, a tanárnő beleegyezett, de költeménye ismét Fehér Magda álnéven jelent meg a *Pásztortűzben* 1923 márciusában. Versének eredetiségét Jékely is megdicsérte, tudva azt, hogy Fehér Magda néven Weress Margit kolléganője írja a verseket.

1923-ban egy postáskisasszonynak köszönhetően az a hír járta Nagyenyeden, hogy Reményik komolyan udvarol a költészethez igazán értő szavalóművésznőnek, Weress Margitnak. A pletyka alapja nem volt éppen hihetetlen, hiszen Reményik gyakran küldött levelet Margitnak, amire mindig választ is kapott. A fiatal tanárnőt mélyen megviselte a róla terjesztett pletyka, ami egy verset váltott ki belőle. Az *En azt hittem* című, ebből az alkalomból írt költeményt rövid szöveg kíséretében elküldte Reményiknek. A levélben elmesélte neki a kapcsolatukról terjesztett pletykát, és arra kérte, hogy hagyják abba a levelezést. Négy nap múlva válaszlevél érkezett Reményiktől, aki érzéseit szintén egy versben fejezte ki, a *Magasan* címűben, a következő ajánlással: „Weress Margitnak, aki nagyon magasan áll ahhoz, hogy pletyka és szóbeszéd beleszólhasson az ő fényes világába”. A címzettet boldoggá tette a vers, de még jobban örült annak a pár sornak,

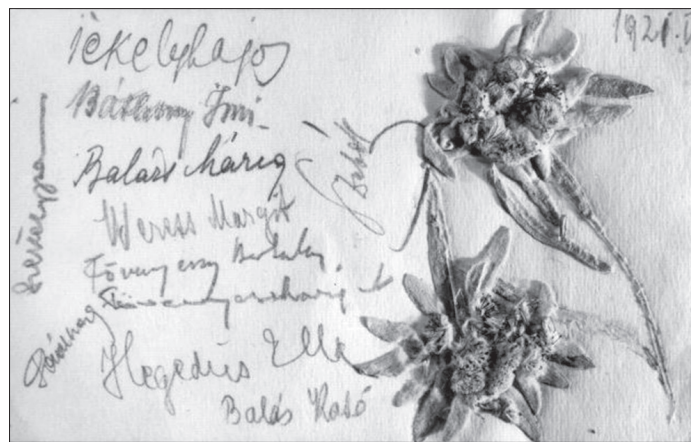
amelyből kiderült, hogy Reményik nem fogadja el a levelezés abbahagyását, sőt továbbra is boldogan ír neki, a drága jó barátoknak.

Amikor Kozma László sztánai református lelképásztornal kötendő esküvőjére készült, a közelgő nagy eseményről Margit hosszú levélben értesítette Reményiket (végül az esküvőből nem lett semmi). Természetesen a levelezést nem hagyták abba, de egyelőre a tanárnő úgy látta jónak, ha kevesebbet ír. Válaszában Reményik melegen gratulált a közelgő eseményhez, és újabb verset ajánlott kedves barátnőjének *Azt mondják* címmel, és megkérdezte, beleegyezik-e abba, hogy neki dedikálva jelenjen meg nyomtatásban. Weress Margit örömmel és büszkén fogadta Erdély legkiválóbb költőjétől a neki ajánlott verset.

Amikor 1926-ban mandulaműtéten esett át, Reményik Sándor is meglátogatta Kolozsvárt a Vöröskereszt Kórházban, és megajándékozta az *Atlantisz harangoz* című kötetével. Hosszan elbeszélgettek, és Weress Margit megmutatta Manassé nevű fiának fényképét, beszélt férjéről és terveiről. Amikor megköszönte az előző évben kapott *Egy eszme indul* című verseskötetet, a költő megjegyezte:

– Tudja-e Margit, hogy abban van két olyan vers, amit magához írtam, illetve maga ihletett? Az egyik a *Margaréta*, a másik az *Őszi erdőn hamvadó parázs*. Nem akartam akkor megmondani, féltem, hogy fájni fog, de most már nyugodtan elolvashatja őket.

A megemlékezéseiben olvasottak igazolják, hogy a tanárnő szoros barátság fűzte a nagy költőhöz. Kezdeti fiatalos rajongása az idők folyamán mély érzelmmé érlelődött, amely több is lehetett volna, ha Reményik nem döntötte volna el, hogy soha nem házasodik meg. Ezt az elhatározását egyrészt betegsége, másrészt labilis anyagi helyzete magyarázza, ezért nem engedhette meg magának, hogy családfői és apai szerepet vállaljon.

Emléklap egy 1921. évi tanárkirándulásról

Epilógus

Hantz Lám Irén *A lámpagyújtogató. Reményik Sándor élete képekben és versekben* című sikerkönyvét olvasva négy hölgy nevével találkoztunk, akik fontos szerepet játszottak a költő életében. Sajnos, hiába kerestük a könyvben, sehol nem találtunk még utalást sem a Weress Margit nevére. Reméljük, hogy kis tanulmányunk és a Berényi Károly gondozásában nemsokára megjelenő emlékiratai oda helyezik őt is a neves erdélyi költő legközelebbi hölgybarátai közé!

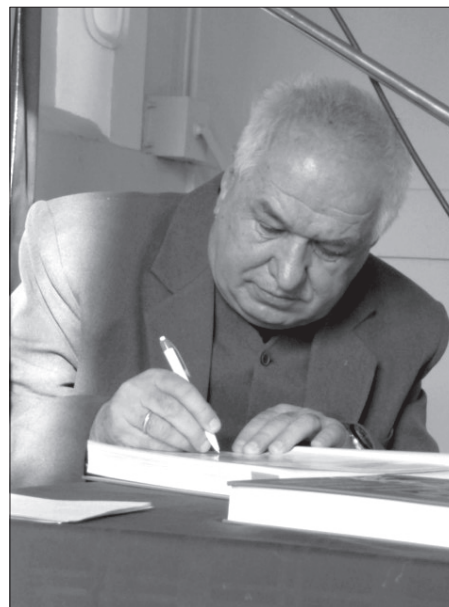
Sz. Kurkó Irén

A magyarság emlékjelei a Bánságban

Magyarországon kilenc, Szerbiában harmincöt, Romániában hatvannyolc településen kutatták fel a magyar vonatkozású emléktáblákat, köztéri szobrokat, emlékműveket, templomokat, épületeket, neves emberek sírhelyeit.

Szekernyés János *A magyarság emlékjelei a Bánságban – Semne evocatoare ale maghiarimii în Banat – Evidence of Hungarian Presence in the Banat* (HangArt könyvek, Temesvár, 2013) című enciklopédikus munkájának bemutatója nagyjelentőségű eseménnyé vált április közepén Temesváron. A Gerhardinum Római Katolikus Teológiai Gimnázium dísztermében nagy érdeklődés közepette megtartott rendezvényen elsőként Szász Enikő színművész, a Temesvári Magyar Nőszövetség elnöke, a könyv felelős kiadója és projektmenedzsere vázolta fel a kiadvány keletkezésének bonyolult, sokrétű folyamatát. A szerző több évtizedes elmélyült helytörténeti kutatása volt a kiindulási pont, amelynek alapján Szász Enikő, Szekernyés János és Sárosi Valentina (fényképész, akinek felvételei képileg dokumentálják a könyvet) bejárták a trianoni diktátummal három részre szakított történelmi Bánságot. Magyarországon kilenc, Szerbiában harmincöt, Romániában hatvannyolc településen kutatták fel a magyar vonatkozású emléktáblákat, köztéri szobrokat, emlékműveket, templomokat, épületeket, neves emberek sírhelyeit stb., írásban és fényképfelvételen örökítve meg azok jelenlegi állapotát, a történelem viharaiiban elpusztultakról/elpusztítottakról pedig megpróbálták valamilyen közölhető dokumentációt beszerezni. A könyv felsorolja mindazok nevét, akik egy-egy településen ebben a munkában segítségükre voltak. Szász Enikő megköszönte munkájukat, valamint azokat is, akik a rendkívül igényes, 708 oldalas monumentális munkában közreműködtek. A román szövegváltozat dr. Sütő Udvari Magda, az angol fordítás pedig Vallasek Márta (Kolozsvár) munkája. A grafikai szerkesztést, tördelést, a borítótérvet Kálmán Enikő képzőművész készítette, a korrektúrát Lázár Ildikó (magyar), Luzán Katalin (román) és Joó Ildikó (angol) végezték.

A könyv méltatására felkért Halász Ferenc történész, főtanfelügyelő-helyettes a szakember és a közéleti személység szemszögéből egyaránt örömteli megvalósításnak tartotta a művet. Kifejezte nagyrabecsülését Szekernyés János újságíró, helytörténész iránt, aki 2000 óta szinte évente könyvekben nyújtja át kutatásainak eredményét a szakmának és a nagyközönségnek. Jelentősek *Temesvár reformátussága*, Székely László *A piaristák Temesváron*, Bartók Béla *Krétarajzok a Józsefvárosból* című munkái, a temesvári katolikus templomokról írt könyvsorozata, a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon bán-sági szócikkei, számos irodalomtörténeti és képzőművészeti témájú könyve, helytörténeti sorozatai a helyi újságban és rádióban. A Pro Ecclesia-, Pro Cultura Timisiensis-, Sütő András-, Pesty Frigyes- és EMKE-díjjal, valamint Köztársasági Érdemrenddel elismert szerző „eddiggi írói munkásságára feltette a koronát” – vélekedett a méltató. A „szellemnek és a szemnek örömeire váló” ki-

Szekernyés János dedikál

Felkeltette az olvasók érdeklődését Szekernyés János könyve

advány nemcsak a hatalmas információmennyiséggel, hanem a fényképek hitelesítő, árnyaló erejével is hat.

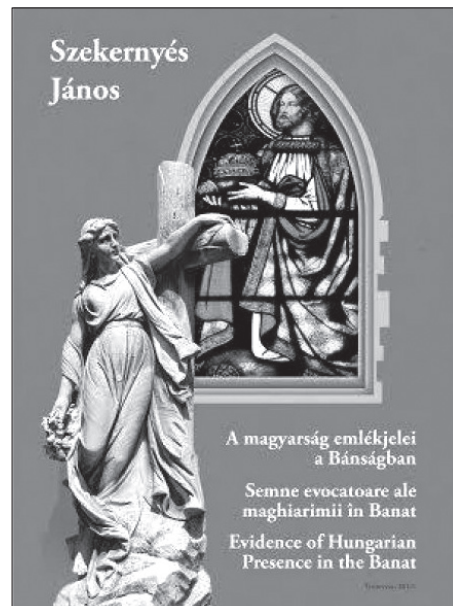
A valamikor egységes Bánság térképe vezet be a történelmi részt, majd külön-külön a három országhoz tartozó területrészt is térkép illusztrálja, segítve a tárgyalt helységek azonosítását. A települések szócikkei könnyen áttekinthetők, az első írásos említéstől napjainkig vázolja fel a szerző a helység történelmének legfontosabb eseményeit, felsorolja az érdekes szülötteket, részletesen bemutatja – az alkotóikat is méltatva – az emlékműveket, a szobrokat, az emléktáblákat, a síremlékeket és egyéb emlékjeleket. Nemcsak történelmi értéküket rögzíti, hanem művészeti jellemzőikre is kitér. Minden szócikkben megtaláljuk az 1910-es és 2011-es népességi adatokat, amelyeket nemzetiségekre lebontva közöl. A szócikkeket könyvésztel zárja, ami segítségére lehet a település történetében elmélyülni vágyóknak. Hasonlóan értékes a könyv végén közölt általános könyvészt is.

A magyarság emlékjelei a Bánságban hatalmas adatmennyisége ellenére sem „száraz” olvasmány, hanem érdeklődést keltő és fenntartó, illetve gondolatokat ébresztő, rólunk szóló mű. Értékmentő, értékőrző könyvnek tartotta Halász Ferenc a tudományos igényességgel megírt, háromnyelvű alkotást, amely szétviszi az információt más etnikumok irányába is. Olyan könyv, amelynek ott kellene lennie minden bánsági (és talán nem csak) intézményben és valamennyi tájegységhez kötődő, múltja és jelene iránt komolyan érdeklődő magánszemély könyvespolcán is.

Szekernyés János felszólalásában hangsúlyozta, hogy a Bánság külön földrajzi egység volt a maga természeti kincseivel, gazdasági prosperitásával és etnikai sokszínűségével; történelme is különálló, kulturális összetartozása pedig nyilvánvaló. Szétdaraboltságában is valamiképpen összetartozik,

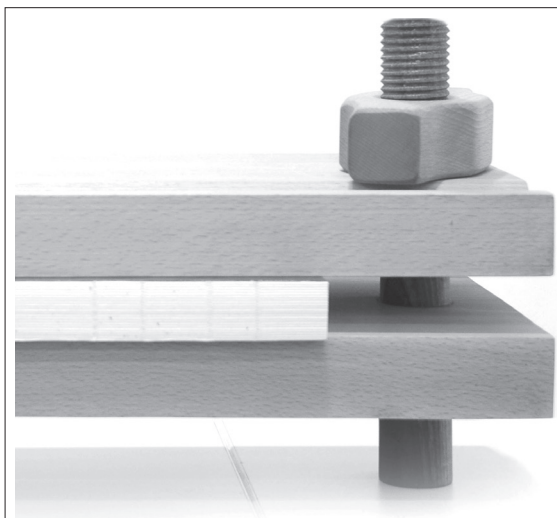
A magyarság emlékjelei a Bánságban hatalmas adatmennyisége ellenére sem „száraz” olvasmány, hanem érdeklődést keltő és fenntartó, illetve gondolatokat ébresztő, rólunk szóló mű.

bár a különböző országokban élő bánságiak keveset tudnak napjainkban egymásról. „A könyv elsődleges célja az

volt, hogy tájékoztassunk” – mondta a szerző. Sajnos, jelentős terjedelme ellenére sem tartalmaz minden fellelhető emléket, például az al-dunai várromok kimaradtak, miként a kastélyok, az udvarházak sem kerültek lapjaira. Az emlékjeleink pedig folyamatosan pusztulnak. Valamelyest megnyugtató, hogy ebben a könyvben felmutathatjuk és átadhatjuk értékeink egy részét, jelenlétünk tárgyi dokumentumait az utódainknak.

A helytörténeti elhivatottsággal, tudós tárgyilagossággal, hittel és lélekkel megírt alkotás elindult a siker útján. A könyv megvásárolható a kiadónál, a szerzőnél és a temesvári Mária téri könyvesboltban. Gratulálunk a szerzőnek, a könyv kiadójának és támogatóinak.

***erdélyi magyar
könyvek egy térben***

**I D E A
K Ö N Y V T É R**

RO-400193 Kolozsvár • Tordai út 4. szám • 0747 11 22 64 • www.ideakonyvter.ro • facebook.com/ideakonyvter

Meghívó a XXV. Tordaszentlászlói Kórustalálkozóra

Június 28-án lesz az idei hagyományos, immár 25. Szent László-napi kórustalálkozó a Kolozs megyei Tordaszentlászlón. Az eseményt Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) születésének 230., Egressy Béni (1814–1851) születésének 200., Madách Imre (1823–1864) halálának 150., Kossuth Lajos (1802–1894) halálának 120., Márkos Albert (1914–1981) születésének 100., Vermesy Péter (1939–1989) születésének 75., halálának 25. évfordulója, nem utolsó sorban pedig a negyedszázados Szent László-napi kórustalálkozó tiszteletére szervezik a rendezők.

A Kárpát-medence minden magyar kórusához intézett felhívásukban a szervezők jelzik, hogy az írásos jelentkezést 2014. május 25-ig várják a következő címre: Szőke Zoltán nyugalmazott lelkipásztor, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) helyi elnöke, RO 407505 Săvădisla–Tordaszentlászló, Szőlő utca 144 sz., jud. Cluj–Kolozs megye. Telefon: +40 264 374 120. A külhoniakat és

akik egy vagy több napot szeretnének a faluban tölteni, faluturizmus keretében fizetővendégként tudják fogadni a következő e-mail címen: boldizsarzeyk@yahoo.com. A jelentkezési lapon kéri pontosan közölni a kórus teljes nevét, nemét, címét, létszámát, az előadandó kórusművek címét és szerzőjét, a karvezető nevét. Ugyanakkor kéri, hogy a találkozón első ízben részt vevők jelentkezési lapjukhoz kórusuk összefoglaló, rövid történetét is csatolják a szentlászlói kórustalálkozó archívuma/adattára számára. A szervezők felhívják a jelentkezők figyelmét, hogy műsoruk nem haladhatja meg a 10–15 percet.

A közös éneklésre kijelölt kórusművek a következők:

1. Vörösmarty Mihály–Egressy Béni: *Szózat*, amelyet a templomban az istentisztelet végén énekel a gyülekezet és a résztvevők;

2. Berzsenyi Dániel–Kodály Zoltán: *Magyarokhoz*;

3. Vörösmarty Mihály–Erkel Ferenc–Bárdos Lajos: *Szózat* című kórusműveket a Templomkertben, Szent László szobra körül éneklük közösen a kórusok, amelyeket a Tordaszentlászlói Fúvószenekar köszönt. A szervezők felkérlik a találkozóra benevező kórusokat, hogy a hangverseny idején maradjanak benn a művelődési ház nagytermében, és kölcsönösen hallgassák meg egymást. A kórustalálkozó jellegje: nyelvében és szokásaiban él, dalaiban és művészetében érez a nemzet.

Az esemény társszervezői az RMDSZ tordaszentlászlói szervezete, a helyi önkormányzat, a Thamó Gyula Közművelődési Egyesület, a református egyházközösség, valamint a falu művelődési háza; védnökei az RMDSZ országos elnöke, Kelemen Hunor miniszterelnök-helyettes és kulturális miniszter, az RMDSZ Kolozs megyei elnöksége, a Romániai Magyar Dalosszövetség, valamint az EMKE.

Az EMKE és a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság díjazottai

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület április 12-i, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság pedig április 15-i közgyűlésén osztotta ki idei díjait.

EMKE-díjak – 2014

1. *Spectator*-díj

Ferencz Zsolt – a közvéleményt pozitívan alakító, a hagyományokat tisztelő és az újra érzékeny riportjaiért, interjúiért.

2. *Kacsó András*-díj

Lengyel László – az erdélyi táncház-mozgalomban nyújtott tevékenységéért és a kalotaszegi magyar népdalkincs megőrzéséért, hű tolmácsolásáért.

3. *Bányai János*-díj

dr. Ilyés Sándor – a munkáskultúra kutatásában elért eredményeiért és szerkesztői tevékenységéért.

4. *Kun Kocsárd*-díj

Tamás Sándor – egy sajátos erdélyi magyar közművelődési modell, a szórvány és a belső anyaország identitásörző kulturális kapcsolatának intézményesített megteremtéséért.

5. *Nagy István*-díj

dr. Benkő Judit Emese – az erdélyi magyar zenei életben kifejtett fáradhatatlan több évtizedes művészi, ismeretterjesztői és oktatói munkásságáért.

6. *Gr. Bánffy Miklós*-díj

Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos – a közműveltség terjesztésének és a korszerű színházi formanyelv kimunkálásának szolgálatában szerzett érdemeikért, a Kiss Stúdió Színház megalakításának huszadik évfordulóján.

7. *Kovács György*-díj

Barabás Árpád – sokoldalú, minőségteremtő, a régió színházi kultúráját kiteljesítő alkotó munkájáért.

8. *Poór Lili*-díj

Varga Csilla – a korszerű színházi formanyelv kimunkálásában vállalt szerepéért, alakításainak műfaji változatoságáért.

9. *Szolnay Sándor*-díj

Nagy Enikő – a zománcművészet nemzetközi hírű mestere, a rekeszománc első hazai művelője, a kiváló grafikusművész részére – több évtizedes kiemelkedő művészi munkássága elismeréseképpen.

10. *Monoki István*-díj

Demeter Lajos – a könyvtári és helytörténeti kutatás terén végzett eredményes munkásságáért, az 1848–49-es háromszéki vonatkozások feltárásában elért kiemelkedő teljesítményéért.

11. *Kőváry László*-díj

Balogh Béla – hitelességre és pontosságra törekvő történész-levéltárosi szakmai munkásságáért, önzetlen népművelői tevékenységéért, a *Bányavidék* múltjának megismertetéséért és népszerűsítéséért.

12. *Gr. Mikó Imre*-díj

Vita László – gazdasági téren nyújtott kimagasló eredményeiért, továbbá közösgünket segítő kitartó munkásságáért.

Díszoklevél

1. Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – a muravidéki magyarság szellemi életének fellendítéséért,

az összmagyarság vérkeringésébe való újbóli bekapcsolásért, a hagyományok visszahonosításáért.

2. Kolozsvári Rádió magyar szerkesztősége – a közösség hiteles tájékoztatásáért, magyarságunk kulturális, művészeti, társadalmi életének és törekvéseinek hat évtizedes szolgálatáért.

Tiszteletbeli tag

1. Kepe Lili – a muravidéki magyar kulturális intézményrendszer kiépítése és működtetése terén kifejtett tevékenységéért, e rendszernek a Kárpát-medencei magyarság egészének művelődési életébe való eredményes beépítéséért, kiemelkedő művelődésszervező munkásságáért.

2. Dáné Tibor Kálmán – az erdélyi népfőiskolai mozgalom beindításában és működtetésében, a Magyar Házak láncolatának létrehozásában, az EMKE önálló sodási folyamatában játszott szerepéért.

3. Kötő József – az EMKE újraalapításában, önálló sodási folyamatában és tevékenységeiben kifejtett kiemelkedő munkássága elismeréseként, 75. születésnapján.

KLMT-díjak – 2014

Tiszteleti díj:

Horváth Anna, Kolozsvár magyar alpolgármestere – a kolozsvári műemléképületek megjelölésének támogatásáért.

Szakmai díj:

Teleki László Alapítvány – a határon túli magyar építet örökség felújításában vállalt szerepéért.

Katedrális